

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Varhaiskasvatuksellinen tuki lastentarhanopettajien silmin Helsingissä

Rättö, Ulla

Saarinen, Hanna-Sofia

2014 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Varhaiskasvatuksellinen tuki lastentarhanopettajien silmin Helsingissä

Ulla Rättö & Hanna-Sofia Saarinen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2014

Ulla Rättö & Hanna-Sofia Saarinen

Varhaiskasvatuksellinen tuki lastentarhanopettajien silmin Helsingissä

Vuosi 2014 Sivumäärä 61

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, miten lastentarhanopettajat määrittelevät varhaiskasvatuksellisen tuen ja miten he toteuttavat sitä lapsille päiväkodissa. Saimme tilauksen opinnäytetyötämme varten Helsingin kaupungilta. Varhaiskasvatuksellinen tuki on käsitteenä Helsingissä uusi ja se otettiin siellä käyttöön vuoden 2013 syksyllä. Teemme opinnäytetyön tutkimustulosten ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta infopakettien varhaiskasvatuksellisesta tuesta Helsingin kaupungille. Infopaketista voisivat hyötyä sekä vastavalmistuneet että pitkään työskennelleet lastentarhanopettajat. Tarkoituksena on, että Helsingin kiertävät erityislastentarhanopettajatkin voisivat käyttää tekemäämme infopakettia hyödykseen omassa työssään. Tavoitteenamme on opinnäytetyön ja infopakettien avulla lisätä lastentarhanopettajien tietämystä siitä, mitä varhaiskasvatuksellinen tuki tarkoittaa ja miten sitä toteutetaan Helsingin kaupungin päiväkodeissa.

Opinnäytetyön tutkimuksen toteutimme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua, jonka toteutimme toukokuussa 2014. Haastattelimme tutkimustamme varten kuutta Itä-Helsingissä työskentelevää lastentarhanopettajaa. Analysoimme saamamme tutkimustulokset teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että varhaiskasvattajat määrittivät varhaiskasvatuksellisen tuen olevan kolmiportaisen tuen keskimäinen porras. Varhaiskasvatuksellinen tuki tarkoitti opettajien mielestä yksilöllisiä toimenpiteitä jokaiselle lapselle, ja se oli lastentarhanopettajan perustyötä. Heidän mielestään varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttaminen vaati kasvatuskumppanuutta, tiimityötä, lastentarhanopettajan pedagogista osaamista ja lapsen kehityksen ja kasvun havainnointia ja dokumentointia. Saatujen tuloksien mukaan lastentarhanopettajat pitivät varhaiskasvatuksellista tukea kevyempänä tukimuotona verrattuna esimerkiksi yleiseen tukeen. Kaikille lastentarhanopettajille oli selvää, että varhaiskasvatuksellinen tuki vaati lapselle suunniteltujen tukimuotojen aktiivista ja jatkuvaa kirjaamista lasten henkilökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Opettajat korostivat saaduissa tuloksissa kasvatuskumppanuutta, eli heidän mielestään yhteistyön vanhempien kanssa tuli sujua saumattomasti. Lastentarhanopettajien tuli myös ottaa puheeksi vanhempien kanssa lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyvät huolet mahdollisimman nopeasti ja hienovaraisesti.

Asiasanat: varhaiskasvatuksellinen tuki, kasvatuskumppanuus, oppimisympäristö

Ulla Rättö & Hanna-Sofia Saarinen

The early educational support through the eyes of kindergarten teachers in Helsinki

Year	2014	Pages	61
------	------	-------	----

Aim of our thesis is to study how kindergarten teachers define the early educational support and how do they implement it with children in day care. We had a subscription for our thesis from the city of Helsinki. Concept of early educational support is new in Helsinki and it was introduced during autumn of 2013. From the results of this study and based on theoretical framework, we will generate an info package for the city of Helsinki. This info package will in turn be beneficial to all graduates as well as experienced kindergarten teachers. Another purpose is that the special kindergarten teachers working in Helsinki can use this info package in their work. Our aim with this study and info package is to increase knowledge of kindergarten teachers about the early educational support and how it is implemented in day care centers in Helsinki city.

Study was conducted as a qualitative study. The method for data collection was theme interview or semi-structured interview. Interviews were conducted during May 2014 by interviewing six kindergarten teachers working in Eastern Helsinki. Study results were analyzed by using theoretical content analysis method.

The results indicate that teachers determine early educational support into the middle of supports three stairs. As for teachers it means individual measures for every child and it is considered of being basic element of their work. In order to implement these teachers needs co-operation with parents, team effort, knowledge of pedagogy and children's development as well as observation and documentation of children's growth. In the light of the study results, early educational support is seen among the teachers as a lighter type of support than for example general support. It was clear to every teacher that in order to implement early educational support, it requires active and constant documenting into children's individual plan of early education. Teachers highlighted the importance of co-operation with parents. Even the concerns related to children's development and growth should be brought into discussion discreetly as soon as possible.

Keywords: the early educational support, co-operation with parents, learning environments

Sisällys

Johdanto.....	7
1 Tuen kolmiportainen malli	8
2 Varhaiskasvatuksellinen tuki	10
3 Kasvatuskumppanuus	13
3.1 Vanhempien ja päivähoidon jaettu kasvatuskumppanuus	13
3.2 Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet	14
3.3 Kasvatuskumppanuuden rakentuminen.....	15
4 Lapsen tukemisen prosessi	16
4.1 Ohjaavan kasvatuksen vaikutus lapsen tasapainoiseen kasvuun	16
4.2 Varhaiskasvatuksellisen ja erityisen tuen prosessi	17
4.3 Varhaiskasvatuksen asiantuntija- ja yhteistyötahot	18
5 Huoli puheeksi	19
5.1 Huolen puheeksi ottamisen menetelmä.....	19
5.2 Huolen vyöhykkeistö	20
6 Oppimisympäristöt.....	21
6.1 Oppimisympäristön merkitys lapsen kehitykselle	22
6.2 Oppimisympäristöjen kehittäminen.....	23
6.3 Hyvä oppimisympäristö.....	24
7 Yhteisöllisyys.....	25
8 Tutkimuskysymykset, tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	27
8.1 Opinnäytetyön tutkimusote ja tutkimuksen toteutus.....	27
8.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	27
8.3 Teemahaastattelu.....	28
8.4 Sisällönanalyysi ja teoriasidonnainen analyysi	29
9 Toiminnan suunnitelma ja tutkimuksen kohderyhmä.....	30
10 Tutkimuksen eettisyys	31
11 Tutkimustulokset.....	32
11.1 Tuen kolmiportaisuus.....	32
11.2 Lapsen yksilöllinen huomioiminen.....	33
11.3 Lastentarhanopettajien perustyö	34
11.4 Varhaiskasvatuksellisen tuen perusta on kasvatuskumppanuus.....	35
11.5 Pienryhmätoiminnan merkitys	36
11.6 Tiimityön merkitys	36
11.7 Varhaiskasvatuksellisen tuen ja yhteistyötahot	37
11.8 Lastentarhanopettajien pedagoginen osaaminen	38
12 Johtopäätökset	39
13 Pohdinta	41

Lähteet	44
Taulukot	46
Liitteet	47

Johdanto

Saimme opinnäytetyöllemme tilauksen Helsingin kaupungilta. Tarkoituksenamme oli lähteä tutkimaan, mitä varhaiskasvatuksellinen tuki ja tuen kolmiportaisuus tarkoittaa. Varhaiskasvatukselliset tukitoimet toimivat osaltaan tuen tarvetta ennaltaehkäisevästi. Kasvattajat tekevät yhdessä vanhempien kanssa lapsen tuen tarpeen arvioinnin, jolloin pääasiassa tarkastellaan lapsen päivittäisistä toiminnoista suoriutumista. Varhainen tuki perustuu pääasiallisesti hyvälle perusosaamiselle ja se erottuu pedagogiikasta systemaattisella varhaiskasvatuksen suunnittelulla. Varhaiskasvatuksellisilla tukitoimilla tarkoitetaan päiväkodissa suoritettavaa omaa toimintaa, eikä sitä siis tehdä erillisissä paikoissa: Kyseessä ovat siis kasvatukselliset keinot, joilla toimintaa ja ympäristöä muokataan siten, että nämä vastaavat paremmin lapsen tarpeisiin. (Peltonen, T. 2013.)

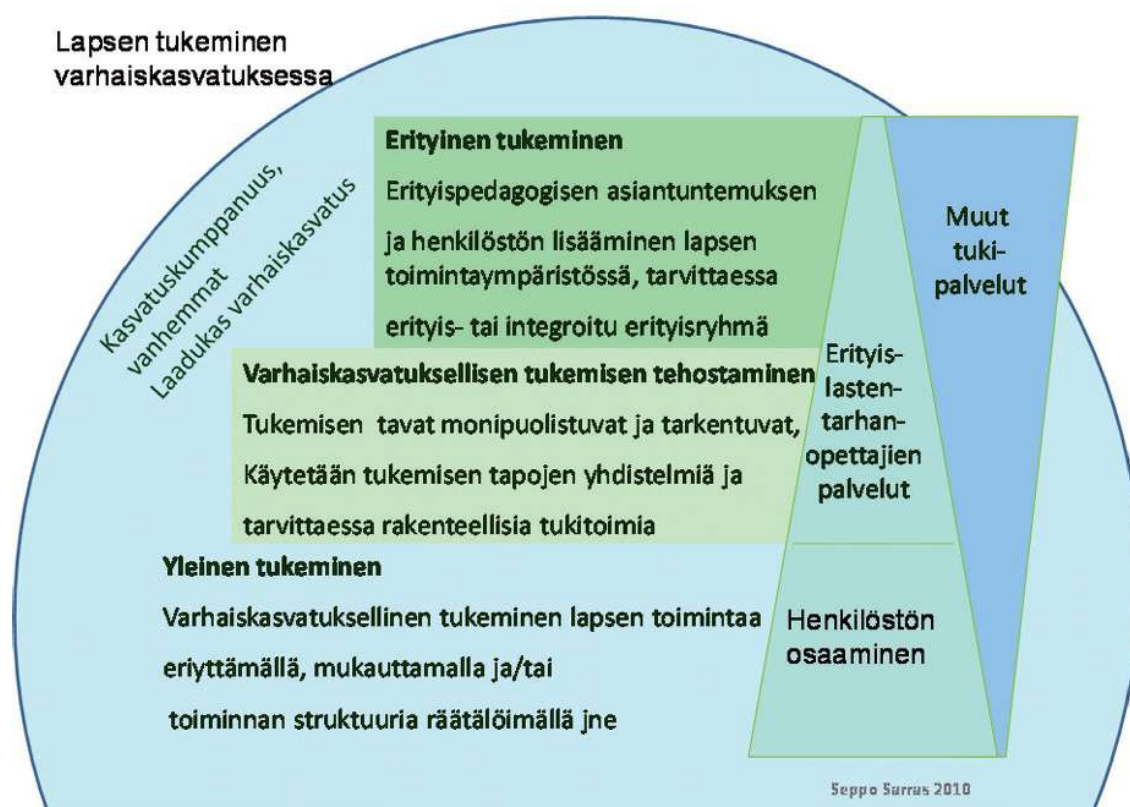
Tarkoituksenamme oli haastatella lastentarhanopettajia Itä-Helsingin alueella. Teimme haastatteluiden pohjalta Itä-Helsingin alueen päiväkodeille infopakettin varhaiskasvatuksellisesta tuesta ja sen merkityksestä päiväkodin arjessa. Ideana oli, että keräisimme infopakettiin lastentarhanopettajien mielipiteitä varhaiskasvatuksellisesta tuesta ja kirjoittaisimme pakettiin lisäksi teoreettista tietoa kyseisestä käsitteestä. Tekemäämme infopakettia kykenevät mahdollisesti hyödyntämään uudet vasta valmistuneet lastentarhanopettajat, lastenhoitajat sekä myös tarvittaessa kiertävät erityislastentarhanopettajat.

Tutkimuksen aihetta pidimme tärkeänä ja ajankohtaisena, koska tulemme itse työskentelemään varhaiskasvatuksen parissa ja tällöin varhaiskasvatuksellinen tuki saattaa tulla ajankohtaiseksi asiaksi omassa työssämme. Varhaiskasvatuksellisen tuen avulla pysytään mahdollisesti välttämään lapsen erityisestuen tarpeet. Varhaiskasvatuksellinen tuki oli käsitteenä päivähoitossa uusi. Opinnäytetyössämme avasimme tutkimuksemme seuraavat avainkäsitteet: varhaiskasvatuksellinen tuki, erityinen tuki, kasvatuskumppanuus, lapsen tukemisen prosessi, yhteistyötahot, lapsen tukemisen prosessi, huoli puheeksi, oppimisympäristöt ja yhteisöllisyys teorian avulla. Kyseinen teoria muodosti pohjan opinnäytetyöllemme. Aineiston tiivistimme tuloksiksi ja nostimme esille nousseita johtopäätöksiä. Lisäsimme opinnäytetyöhömmme pohdintaa sen etenemisestä ja onnistumisesta. Työmme loppuun lisäsimme opinnäytetyössämme käytetyt lähteet, liitteet ja taulukot.

1 Tuen kolmiportainen malli

Tarkastelemme seuraavassa luvussa tuen kolmiportaisuutta sekä yleistä että erityistä tukea. Jokaisen lastentarhanopettajan on tärkeä tietää yleisestä ja erityisestä tuesta, koska ne liittyvät heidän jokapäiväiseen työhönsä lasten parissa. Yleinen tuen järjestäminen on tärkeää, ja se on myös jokaisen lapsen oikeus. Erityisen tuen keinot tulee ottaa käyttöön siinä vaiheessa, kun lapsella huomataan erityisestuen tarpeita.

Lapsen tukeminen on oleellinen osa varhaiskasvatuksen perustehtävää. Lapsen tukeminen voidaan järjestää kolmella tasolla. Tukeminen voi olla luonteeltaan yleistä, varhaiskasvatuksellista tai erityistä tukea, jos aikaisemmat kaksi tukimuotoa eivät riitä. Kahden ensimmäisen tukiportaan aikana mahdollinen tukeminen voi olla esimerkiksi toiminnan eriyttämistä, struktuurin räätälöimistä ja muuta arjessa tapahtuvaa tukemista. Tukea on mahdollista tehostaa erityisessä tuessa esimerkiksi avustajapalveluilla tai ryhmänkoon pienentämisellä. Varhaiskasvatuksessa tuen painopistettä pyritään siirtämään enemmän sekä ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen piiriin. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 18.)

Taulukko 1 Tuen kolmiportaisuus
(Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 19.)

Yleinen tuki perustuu siihen periaatteeseen, että lapsella on oikeus saada tukea oppimiseen ja kasvuun. Tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana varhaiskasvatuksessa ovat kasvattajien ja vanhempien mahdollisimman varhain havaitsemat pulmat lapsen kehityksessä. Yleisessä tuessa lapsi voi tarvita tukea taidollisen, tiedollisen, tunne-elämän, fyysisen tai sosiaalisen kehityksen alueilla. Tarvittavan yleisen tuen tarjoaminen on jokaisen kasvatusvastaavallisen vastuulla. (Kasvun ja oppimisen tuen linjaukset varhaiskasvatuksessa 2012, 6.) Päivähoidossa toteutettava yleinen tuki on usein riittävä tukemaan lapsen kehitystä. Yleinen tuki on kasvatuksellista, pedagogista ja hoidollista tukea lapselle. Jokaisen lapsen tarvitsema yleinen tuki varmistetaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa lapsen yleinen tuki luo perustan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudelle. Yleinen tuki kohdistuu yksilöllisesti jokaiseen lapseen heidän varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa varmistetaan lapsen tarvitsema yleinen tuki. Tuki perustuu vanhemmilta saatuun tietoon, kasvattajien havainnointiin ja neuvolapalautteeseen. (Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa - järjestämisen periaatteet 2001, 26.)

Yleinen tuki voi olla esimerkiksi kasvatustoiminnan ja ympäristön muokkaamista. Siihen kuuluu psyykkisen, fyysisen sekä kognitiivisen ympäristö muokkaaminen. Yleinen tuki on myös kasvattajan ja kasvatusyhteisön toiminnan muuttamista tarkoituksenomaiseen suuntaan. Lapsen tarvitessa tukea on huolehdittava oppimisympäristöstä, tilojen esteettömyydestä ja tarkoituksenmukaisten oppimisvälineiden hankkimisesta. Yleinen tuki voidaan toteuttaa lasten leikkejä ja arkipäivän tilanteita hyväksi käyttäen. Yleistä tukea annettaessa salliva ilmapiiri, turvallisuus, osallisuus ja vuorovaikutteisuus ryhmässä edistävät lapsen kehitystä ja oppimista. (Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus 2001, 26.) Yleiselle tuelle erityisen tärkeää on kuntouttavien elementtien vahvistaminen, joihin kuuluu struktuuri, lapsen oman toiminnan ohjaus, ryhmätoiminta ja hyvä vuorovaikutus. Näiden kaikkien edellä mainittujen esimerkkien avulla voidaan yleisen tuen avulla auttaa lasta päivähoidossa. (Heinämäki 2004, 37-38.)

Erityistä tukea tarvitsevalle lapsella tarkoitetaan lasta, joka tarvitsee psyykkisen, fyysisen tai sosiaalisen kehityksen tueksi erityisiä kasvatuksellisia, opetuksellisia tai hoidollisia toimenpiteitä. Erityisessä tuessa lapsen tuen tarve näkyy päivittäisessä toiminnassa. Erityisen tuen piiriin kuuluvia pulmia ovat esimerkiksi sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet, kielellisen kehityksen häiriöt, viivästynyt kehitys ja krooninen sairaus. (Huhtanen 2004, 13.) Erityisen tuen järjestäminen lapselle aloitetaan sen jälkeen, kun on huomattu, että yleinen ja varhaiskasvatuksellinen tuki eivät riitä. Useimmiten lapset, jotka tarvitsevat erityistä tukea, ovat kehitysvammaisia ja monivammaisia ja ovat pidennetyn oppimisvelvollisuuden piirissä. Erityinen tuki pitää sisällään jo aikaisemmat käytössä olleet tukimenetelmät. Erityinen tuki käsittää varhaiseen tukeen ja peruspedagogiseen liittyvän osaamisen lisäksi vielä rakenteellisia tukitoimia ja erityispedagogiikkaa. Erityispedagogiikan osaaminen on suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen yksilöllistä tukemista, jossa hyödynnetään erilaisia erityispedagogisia menetelmiä

unohtamatta yhteistyötä kuntouttavien tahojen ja vanhempien kanssa. (Kasvun ja oppimisen tuen linjaukset varhaiskasvatuksessa 2012, 7.)

Lapsen erityisen tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan, vanhemman, kuntouttavien ja tutkivien tahojen näkemykset tuen tarpeesta. Lapsen erityisen tuen tarve arvioidaan aina vanhempien kanssa yhteistyössä. Erityisen tuen muodoista ja menetelmistä sovitaan yhteistyössä vanhempien ja oman lastentarhanopettajan lisäksi konsultoivan erityislastentarhanopettajan, kasvatushenkilöstön, ja mukana olevien sosiaalialan ammattilaisten kanssa, esimerkiksi toimintaterapeutin kanssa. Suunnitelmat kirjataan aina tehostetun tuen suunnitelmaan. Erityistä tukea saavat lapset sijoitetaan pääsääntöisesti erityisryhmään, integroituun ryhmään tai heillä voi olla avustajapalveluita. Erityisen tuen toteuttamisesta pitäisi aina vastata erityislastentarhanopettaja, mutta opetusta voi antaa erityislastentarhanopettajan lisäksi lastentarhanopettaja. (Kasvun ja oppimisen tuen linjaukset varhaiskasvatuksessa 2012, 7.)

2 Varhaiskasvatuksellinen tuki

Varhaiskasvatukselliset tukitoimet toimivat osaltaan tuen tarvetta ennaltaehkäisevästi. Tukitoimet voivat olla lapsen psyykkisen, fyysisen ja kognitiivisen ympäristön mukauttamista ja kasvatuskumppanuuden tehostamista. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007, 7.) Varhaiskasvatuksellisilla tukitoimilla tarkoitetaan päiväkodissa suoritettavaa omaa toimintaa, eikä sitä siis tehdä erillisessä paikassa. Kyseessä ovat kasvatukselliset keinot, joilla toimintaa ja ympäristöä muokataan siten, että ne vastaavat paremmin lapsen tarpeisiin. Kasvattajat tekevät yhdessä vanhempien kanssa lapsen tuen tarpeen arvioinnin, jolloin pääasiassa tarkastellaan lapsen päivittäisistä toiminnoista suoriutumista. Varhainen tuki perustuu kasvattajan hyvälle perusosaamiselle ja se erottuu peruspedagogiikasta sen systemaattisella varhaiskasvatuksen suunnittelulla. Päivähoidon ensimmäinen tehtävä on luoda lapseen lämmin, luottamuksellinen ja lasta arvostava suhde etenkin päivähoiton aloituksessa kasvatuskumppanuuden hengessä. (Peltonen, T. 2013.)

Kasvattajan ja vanhemman luottamuksellinen suhde on ehdoton edellytys, jotta kasvattajat voivat ottaa lapsesta esille nousseen huolen puheeksi vanhempien kanssa. Ennen kuin huoli otetaan puheeksi vanhempien kanssa, tulee kasvattajien havainnoida lasta arjessa. Kaikki havainnot ja dokumentoida sekä kirjata ylös ja havainnoista tulisi myös keskustella työtiimissä ja esimiehen kanssa. Huolen puheeksi ottamistilanteessa kasvattajan olisi hyvä muistaa aina kuunnella vanhempia, tehdä kysymyksiä ja yhteisiä havaintoja sekä pyrkiä käymään dialogeja yhdessä ja rakentaa tätä kautta yhteinen ymmärrys asiasta. (Peltonen, T. 2013.) Kun lapsen tuen tarvetta on arvioitu, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sovitaan vanhempien kanssa yhdessä varhaiskasvatukselliset tukitoimet. Vanhempien kanssa sovitaan mm., millaisilla eri-

laisilla keinoilla, kuten toimintaa mukauttamalla ja ympäristöä muokkaamalla, pystytään vastaamaan lapsen tuen tarpeisiin. (Heinämäki 2006, 10.)

Varhaiskasvatuksellinen tuki voidaan sijoittaa ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn välimaastoon. Lapsen tukemisessa kasvattajat pyrkivät puuttumaan ja tunnistamaan riskitekijöitä, jotka haittaavat lapsen hyvinvointia, ennen kuin lapsen ongelmat kasvavat isoiksi. Lapsen tukeminen päivähoitossa on useimmiten määritelty liittyvän erityispäivähoitoon, mutta määrittely ei kuitenkaan ole täysin riittävä nyky-yhteiskunnassa. Päivähoitossa tavallisen ja erityisen välille on hankalaa vetää selkeää rajaa, koska lasten tuen tarve on moninaistunut ja se on lisääntynyt. Itse kasvatustarpeissa tavallisen ja erityisen irrottaminen toisistaan on käynyt tarpeettomaksi ja toimimattomaksi menetelmäksi ja järjestelmissä on oivallettu, ettei lapsen tukemista voida liittää ainoastaan erityispalveluun. Ajan mittaan ajatukset lapsen tukemisesta päivähoitopalvelujärjestelmässä ovat muuttuneet. 1970-luvulla päivähoitolain alkuvaiheessa uskottiin ja korostettiin segregatiota, jossa erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset haluttiin sijoittaa samoihin ryhmiin. Nykyaikana ajatellaan, että lapsen tukeminen järjestetään niin pitkään kuin mahdollista tavallisten kasvatustarpeiden yhteyteen. Nykyään kasvattajilla on entistä enemmän vastuuta lapsen tukemisesta, sillä inklusiivinen ajattelumalli on yleisenä periaatteena varhaiskasvatuksessa. Ajattelumalli perustuu siihen, että lasten tarvitsema tuki tuodaan sinne, missä lapsi on päivähoitossa. (Heinämäki 2006, 8-10.)

Varhaiskasvatukselliseen tukeen liittyy vahvasti myös itse tuen tarpeen havainnointi ja havaitseminen, jotka taas edellyttävät kasvattajalta lapsen hyvää kehityksen tuntemista. Kasvattajan on tiedettävä, että lapsen ongelmat voivat pahentua, jos tilanteeseen ei puututa. Kasvattajan on tiedostettava, mitkä lapsen pulmista vaativat puuttumista ja varhaiskasvatuksellista tukea ja mitkä ovat taas lapsen kehitykseen kuuluvia luonnollisia asioita. Lapsen kehityksen havainnointi on erityisen tärkeää varhaiskasvatuksessa ja se on osa kasvattajan päivittäistä toimintaa. Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää, että tukea järjestetään lapselle mahdollisimman nopeasti tuen tarpeen tultua esille. Tuen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että kasvattajat tunnistavat, missä tilanteissa lapsi tarvitsee tukea, jotta tuki voidaan räätälöidä oikein lapselle ja siitä olisi mahdollisimman paljon hyötyä. Kasvattajan tulee myös dokumentoida omia havaintojaan säännöllisesti lapsesta. (Heinämäki 2006, 10-12.) Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen suunnitelmat on kirjattava vanhempien kanssa yhteistyössä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Se, että varhaiskasvatuksellinen tuki tulee aina kirjata, hyödyttää lasta ja kasvattajaa. Kirjattuna varhaiskasvatuksellinen tuki on todellista ja sitä on helpompi noudattaa ja arvioida. Jotta tukea voidaan arvioida, se edellyttää tukitoimien kirjaamista. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007, 7.)

Kasvattajan haasteena kuitenkin voi olla se, että eri lapset voivat tarvita tukea erilaisissa tilanteissa. Suurin osa lasten tukitoimista kuitenkin toteutuu varhaiskasvatuksen perustoiminnassa eli lapsen päivittäisissä toiminnoissa. Lapsen tarvitsema tuki sovitetaan päivähoiton ja ryhmän arkeen. (Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2007, 17.) Kasvattaja voi omalla toiminnallaan vähentää tuen tarvetta tai osaltaan vähentää lasten mahdollista varhaiskasvatuksellisen tuen tarvetta. Esimerkiksi kasvattajan ohjaustaidoilla ja tavoilla on iso vaikutus lapseen. Kasvattajan antamalla yksinkertaisilla ja selkeillä ohjeilla on vaikutusta siihen, että lapsen selviytyminen päiväkodissa helpottuu. Varhaiskasvatuksellinen tuki vahvistaa lapsen hyvinvointia ja saattaa ehkäistä erityisen tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksellista tukea voidaan antaa aina tarvittaessa lapsen eri kehitysvaiheissa. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa oleellista on oikea ajoitus. Tärkeintä on varhaiskasvatuksellisen tuen muoto ja määrä. Tuki tulisi toteuttaa perhettä ja lasta kunnioittaen, lasta leimaamatta ja ennen kaikkea avoimesti yhteistyössä vanhempien kanssa. Jos varhaiskasvatuksellisen tuen prosessi noudattaa näitä kriteerejä, se tukee niin lasta kuin perhettäkin tehokkaimmin ja parhaiten. Varhaiskasvatuksellinen tuki osaltaan edellyttää, että tukea järjestetään lapselle mahdollisimman nopeasti. Lapsen kannalta parasta olisikin, jos tukea ryhdytään antamaan heti, kun tuen tarve on havaittu. Varhaiskasvatuksellista tukea voi olla esimerkiksi pienryhmässä toiminen. Pienryhmätoiminnan etuna on se, että kasvattaja voi huomioida lapsen yksilöllisesti ja hän kykenee näin syvempään vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Varhaiskasvatuksellisen tuen avulla lapsen päivää voidaan muuttaa yksinkertaisilla toiminnallisilla keinoilla, mutta muutokset lapsen kehityksessä voivat olla näkyviä ja tuen tarvetta vähentäviä. (Heinämäki 2006, 10-13.)

Koko työyhteisön on sitouduttava tukemaan lasta varhaiskasvatuksessa. Varhaisen tuen menetelmiä voidaan kehittää siten, että työkäytäntöjä muokataan varhaisen tuen ja varhaiskasvatuksellisen tuen suuntaan. Tuen kehittämisvalikon teemat perustuvat seuraaville lähtökohdille: Ensimmäisenä lähtökohtana on tuen perustuminen pääasiallisesti hyvälle perusosaamiselle ja samalla siinä on näkökulmana erityisen tuen tarpeiden ennaltaehkäisy. Tuen varaan rakentuu myös erityinen tuki, joka vaatii osaltaan erityispedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksellinen tuki erottuu peruspedagogiikasta systemaattisella varhaiskasvatuksen suunnittelulla. Toisena lähtökohtana on tuen järjestäminen päiväkodissa lapsen omassa päiväkotiryhmässä ja linkitetynä normaaliin arjen toimintaan. Kolmantena lähtökohtana on koko henkilöstön sitoutuminen varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamiseen. Kehittämisvalikon tavoitteena on tarjota varhaiskasvattajille välineitä työkäytäntöjen muuttamiseen, dialogiseen kehittämistarpeiden tunnistamiseen ja kehittämisprosessien käynnistämiseen. (Heinämäki 2006, 8.) Kehittämisvalikko ei tarjoa kasvattajille valmiita toimintatapoja ja faktoja, mutta kehittämisvalikko ohjaa ja johdattaa kasvattajia käsittelemään tuen mahdollisuuksia, käytäntöjä ja perusteita. (Heinämäki 2006, 24.)

3 Kasvatuskumppanuus

Tarkastelemme seuraavassa luvussa kasvatuskumppanuutta, joka on yksi varhaiskasvatuksen kulmakivistä. Kasvattajat toteuttavat varhaiskasvatusta aina vanhempien kanssa yhteistyössä. Vanhemmat ovat mukana päivähoidon arjessa, vaikka eivät fyysisesti olekaan paikalla. Laadusta varhaiskasvatusta ei ole ilman yhteistyötä vanhempien kanssa, joten sen takia käsittelemme kasvatuskumppanuutta opinnäytetyössämme.

3.1 Vanhempien ja päivähoidon jaettu kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan kasvattajien ja henkilöstön yhteistä ja tietoista sitoutumista toimimaan. Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on tukea lasta hänen kehityksensä, kasvunsa ja oppimisensa prosessissa. Lapsen vanhemmilla on lapsen ensisijainen kasvatusoikeus ja vastuu ja vanhemmilla on myös paras tuntemus omasta lapsestaan. Päiväkodin henkilöstöllä taas on ammatillinen teoretieto ja osaaminen. Päiväkodin henkilökunnalla on myös vastuu tasavertaisen yhteistyön ja kasvatuskumppanuuden luomisesta vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on kasvattajien ja vanhempien asennoituminen yhteiseen kasvatustehtävään sekä sen sopiminen ja organisoiminen siten, että se sopii molemmille osapuolille. Kasvattajien ensisijainen vastuu kasvatuskumppanuudessa on sisällyttää yhteistyö luontevaksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuus on kasvattajien ja vanhempien tasavertaista vuorovaikutusta. Kasvattajan ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus kannattelee lapsen hyvinvointia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuudessa päivähoido ja koti ovat liitoksissa toisiinsa. Päivähoidon kasvatus- ja hoitohenkilöstö osallistuvat vanhempien rinnalla päivittäin lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Päivähoidon tehtäväksi on laissa asetettu kotien kasvatustyön tukeminen. Kasvatuskumppanuudessa kasvattaja ei itse asiassa tue vanhempaa, vaan kasvattaja asettuu vanhemman rinnalle. Kasvattaja luo näin vanhemmalle kokemuksen, että päivähoidon henkilöstö toimii vanhemman kanssa yhteisymmärryksessä lasta koskevissa asioissa. Kasvattaja on vastuussa kasvatuskumppanuudessa rakentumisesta, mutta sen ylläpitämiseen tarvitaan vanhempia. Vanhemmat ja päivähoidon kasvatus- ja hoitohenkilöstö jakavat taitojaan, tietojaan, osaamistaan, ymmärrystään ja näkemyksiään lapsen parhaasta yhdessä sopien, neuvotellen ja puhuen. Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana on se, että kasvattajat ovat vastuussa lapsen kasvatuksesta sinä aikana, kun lapset ovat päivähoidossa. Vanhemman ja kasvattajan kasvatuskumppanuus luo lapselle kokemuksen, että lapsen elämässä olevat tärkeät aikuiset tekevät yhteistyötä ja toimivat kaikessa lapsen parhaaksi. (Kekkonen & Kaskela 2006, 21.)

3.2 Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet

Kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi voidaan nimetä kasvatuskumppanuutta ohjaaviksi periaatteiksi (Kaskela & Kekkonen 2006, 32-38). Kasvattajan tulisi ottaa kasvatuskumppanuutta tukevat keskeiset periaatteet käytäntöön ammatilliseksi lähestymistavaksi, jotta kasvatuskumppanuus rakentuisi ja kehittyisi mahdollisimman hyväksi.

Kuulevassa suhteessa osapuoli asettuu kuulemaan puhujan puhetta, ajatuksia ja asiaa. Kuulemisen on oltava eläytyvää, empaattista, keskittymistä vaativaa ja toisaalta myös rehellisyyteen tukeutuvaa. Jos kuuntelija ei onnistu luomaan myönteistä ja turvallista ilmapiiriä, ei kuuleminen onnistu. Kuuntelijan on uskallettava ja haluttava ottaa vastaan, mitä puhuja viestittää, muuten kuuleminen ei ole aitoa. Kuuleminen on toisaalta riskin ottamista ja omalta osaltaan se vaatii erilaisten tunteiden sietämistä. Kuulemisen haasteena voi muodostua se, jos kuulijalla on ennakkoluuloja kerrottavasta asiasta, tällöin kuulija voi ajatella asian olevan negatiivinen tai syyttävä. Ristiriitatilanteissa kuulija voi helposti alkaa puolustamaan itseään ja samalla kertomaan omia mielipiteitä vallitsevasta asiasta, jolloin kuuleminen estyy. Vuoropuhelun vaarana on, että siinä aletaan kritisoida, luennoida ja syytellä, jolloin kumpikaan vuoropuhelun osapuoli ei pysty kuulemaan. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32.) Toisena periaatteena on ihmisen kunnioitus. Ihmisellä on kaipuu aina tulla hyväksytyksi sellaisena, kuin hän on ilman minkäänlaisia ehtoja. Kunnioittavalla asenteella tarkoitetaan ennen kaikkea toisen ihmisen arvostamista ja kunnioittamista. Kaskelan ja Kekkonen mukaan vanhemman ja kasvattajan välinen kunnioittava suhde rakentuu positiivisuudesta. Myönteisyys ilmenee porttina avoimuuteen ja rehellisyyteen. Hyväksyminen ja arvostaminen näkyvät rehellisenä ja avoimena toimintana. Toisen ihmisen kunnioittaminen luo pohjan todelliselle vuorovaikutukselle ja sen synnylle. Kunnioittavassa ja avoimessa vuorovaikutussuhteessa on mahdollisuus tuoda esille erilaisia asioita teeskentelemättä ja peittelemättä esille. (Kaskela & Kekkonen 2006, 34.)

Kunnioittamisesta ja kuulemisesta rakentuu luottamus. Vastavuoroisen luottamuksen kehittymiseen tarvitaan luonnollisesti aikaa. Tärkeitä kulmakiviä luottamuksen syntyyn on vanhempien ja kasvattajien väliset vuoropuhelut ja arjen kohtaamiset. Vanhempien näkökulmasta luottamuksen tärkeä edellytys on kasvattajan ja lapsen välinen suhde. Luottamuksen syntyyn ja itse rakentumiseen vaaditaan ajan lisäksi myös rehellisyyttä, pitkäjänteisyyttä ja uskallusta puhua suoraan. Kasvattajan on joskus tuotava esille kipeitä ja vaikeita asioita. Jokaisella ihmisellä on erilaisia kokemuksia ja muistoja, jotka vaikuttavat osaltaan luottamuksen syntyyn ja ennen kaikkea sen ylläpitämiseen. Kasvattajan on oltava herkkänä näkemään ja kuulemaan vanhemman toiveita. Kasvatuskumppanuudessa onkin keskeistä luoda luottamuksellinen ilmapiiri vanhempien ja kasvattajien välille. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32.) Dialogi perustuu tasa-arvoon ja sen tärkein ajatus onkin, että toisen tietämys ja ajattelu eivät ole arvokkaampaa ja merkityksellisempää kuin toisen osapuolen. Dialogiseen vuoropuheluun mahtuu suora-

puheisuus, eri mieltä oleminen ja rehellisyys. Vuoropuhelua kannattelee kunnioituksen ja kuulemisen kokemus. Dialogisuus määritellään keskusteluksi, jossa ei valita puolia ja siinä on ydin. Dialogisuus määritellään ikään kuin taidoksi puhua, ajatella ja toimia yhdessä osapuolten kanssa. Kasvattajan on pystyttävä käymään keskustelua omien ajatustensa, tunteidensa ja omien kokemusten kanssa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 38.)

3.3 Kasvatuskumppanuuden rakentuminen

Kasvatuskumppanuus on kasvattajan ja vanhempien yhteinen prosessi. Kaskelan ja Kronqvistin (2007, 23) mukaan tämä prosessi alkaa jo silloin, kun vanhemmat ottavat yhteyttä ensimmäisen kerran päiväkotiin ja prosessi loppuu, kun lapsi lopettaa tai lähtee päivähoitopaikasta. Päivittäisistä jaetuista tarinoista, joissa lapsi on keskiössä, rakentuu ja syntyy vanhempien luottamus kasvattajiin ja päivähoitoon. Päivittäisten kohtaamisten avulla mahdollistuvat vanhempien luottamus ja kasvatuskumppanuuden syventyminen ja ne ovatkin olennainen osa kasvatuskumppanuutta. (Kaskela & Kronqvist 2007, 23.) Kasvatuskumppanuus alkaa rakentua lapsen tutustumiskäynnillä päivähoitopaikkaan ja aloituskeskustelulla, jossa vanhempien on mahdollista käydä keskustelua lapsen päivähoiton aloituksesta, perheen toiveista ja odotuksista. Monilla vanhemmilla voi olla huolta oman lapsensa pärjäämisestä lapsiryhmässä ja keskustelun tarkoitus onkin tuoda juuri näitä ajatuksia esille. (Kaskela & Kekkonen 2006, 41.)

Aloitusk keskustelun tavoitteena on, että kasvattajan avulla vanhemmat valmistelevat lastaan päivähoiton aloittamiseen, ja keskustelu olisi hyvä käydä ennen kuin lapsi aloittaa päivähoiton. Aloituskeskustelun lähtökohtana on antaa perheelle oma puheenvuoro ja mahdollisuus kertoa omasta elämästään ja lapsestaan. Keskustelun tavoitteena on myös auttaa vanhempia valmistelemaan lasta isoon elämänmuutokseen eli päivähoiton aloitukseen. Vanhemmilla voi olla erilaisia päivähoiton aloitusta koskevia toiveita, pelkoja, odotuksia ja ennakkoluuloja. erilaisia toiveita, pelkoja, odotuksia ja ennakkoluuloja päivähoiton aloituksen suhteen. On hyvä, että vanhemmat tuovat näitä asioita esille, jotta kasvattajat tietävät niistä. Vanhempien olisi tärkeä selkiinnyttää omat ajatukseksensa ja tunteensa, jotta he pystyvät paremmin valmistelemaan lasta tulevaan muutokseen. Kasvattajan olisi hyvä tutustua perheeseen, ennen kuin lapsi aloittaa päivähoiton, jolloin kasvattaja ja vanhemmat pääsisivät luomaan keskinäistä suhdetta, joka samalla kannattelee lasta. (Kekkonen & Kaskela 2006, 41-42.)

Vanhempien kanssa käytävät kasvatuskeskustelut ovat keskeisin kasvatuskumppanuuden toteutumisen alue. Päivähoitossa käytäntönä on, että kasvatus- ja hoitohenkilöstön ja vanhempien kesken pidetään vähintään kerran vuodessa tarkempi ja pidempi keskustelu lapsen varhaiskasvatuksesta ja itse lapsesta. Jos vanhemmilla on halua ja tarvetta käydä useammin keskustelua lapsesta, niin se voidaan järjestää. Useimmiten ensimmäinen kasvatuskeskustelu käydään muutaman kuukauden kuluttua lapsen päivähoiton aloituksesta. Kasvatuskeskuste-

luissa jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan vanhempien kanssa yhteistyössä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Kasvattajien on arvioitava lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatus perustuu lapsen hoitosuhteen alussa laadittuun varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka tavoitteena on vanhempien näkemysten huomioonottaminen ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen. Varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuen koko päiväkodin kasvatus- ja hoitohenkilöstö voivat toimia lapsen yksilölliset tarpeet huomioonottaen ja johdonmukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen tämän hetkiset tarpeet, lapsen kokemukset, lapsen mielenkiinnon kohteet, tulevaisuuden näkymät, lapsen vahvuudet ja samalla kehityksen kohteet ja mahdolliset tuen tarpeet otetaan huomioon. Yhteistyön toimintatavoista sovitaan keskusteluissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32.)

4 Lapsen tukemisen prosessi

Esittelemme seuraavassa luvussa, miten lastentarhanopettaja toteuttaa tiimensä kanssa päiväkodissa ohjaavaa kasvatusta. Kyseinen aihe on tärkeä etenkin varhaiskasvatuksellisen tuen kannalta, sillä lastentarhanopettaja tulee tukea lasta päivittäisissä toiminnoissa ja hänen tulee tietää itse tukemisen prosessi ja siitä, miten hän voi osaltaan tukea lasta helpottaakseen hänen arkea.

4.1 Ohjaavan kasvatuksen vaikutus lapsen tasapainoiseen kasvuun

Lasta ohjaavassa kasvatuksessa kasvattaja huolehtii lapsen perusturvallisuudesta kasvatuksen avulla. Kasvattaja toimii oikeuden- ja johdonmukaisesti lasta kohtaan muun muassa perustelemalla antamansa kiellot. Vanhemmat puolestaan antavat lapselle tämän voimien ja taitojen mukaisesti lisää vastuuta. Lapsi saa tehdä itse valintoja aikuisen ohjauksessa. Lasta ohjaavaan kasvatustyyliin kuulu se, että kasvattaja ymmärtää antamansa esimerkin tärkeyden kasvatuksessa ja osaa näin antaa lapsille turvallisen käyttäytymismallin. Lapsella on siis turvallisessa ympäristössä lupa kokeilla uusia asioita ja samalla myös epäonnistua. Kasvattajien tulee ottaa huomioon, että lasten kasvaessa myös heidän tarpeensa muuttuvat ja lisääntyvät, jolloin lasten ja kasvattajien on tällöin myös sopeuduttavan asetettuihin odotuksiin. Ristiriitoihin haetaan ratkaisuja keskustelemalla ja kuuntelemalla eri osapuolia. Lapsille tulee antaa myös mahdollisuus oppia itse ratkaisemaan erilaisia pulmia ja ristiriitatilanteita. Perustellut ratkaisut luovat lapselle turvallisuuden tunnetta ja lapsi kokee siten johdonmukaisuutta ja ymmärrystä. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 26-27.)

Kasvattajan tulee ohjata lasta, antaa lapsen ottaa vastuuta omien kykyjensä mukaisesti omassa kasvatustilanteissaan ja luottaa siihen. Ohjaavan kasvatuksen periaatteet ovat välittäminen, hyväksyntä ja luottamus. Kasvattaja tukee lapsen omatoimisuutta ja itsenäisyyttä hänen

kehitys- ja ikätasonsa mukaisesti. Lapselle tulee antaa tilaa kehittyä ja kasvaa turvallisesti ohjaamalla häntä ilmaisemaan ja hallitsemaan toimintaa ja omia tunteitaan. Aidosti läsnä lapsen arjessa oleva aikuinen on kiinnostunut kaikista lapseen liittyvistä asioista. Ohjaavan kasvatuksen tärkeimpänä tavoitteena on lapsen turvallinen itsenäistyminen, kuitenkin siten, että lapsen annetaan olla lapsi. Tällöin lapsi pystyy nauttimaan harrastuksistaan, oppimisistaan, elämästään ja tekemisistään. Lapsi oppii elämisen taitoja osallistumalla ja toimimalla eri tavoin, ja kasvaa vähitellen mahdollisesti itsekin kasvattajaksi. Jokainen aikuinen kokee välillä neuvottomuutta ja joutuu silloin tällöin arvioimaan sitä, kuinka hän käytännössä asettaa lapselle rajoja, mutta silti välittää ja rakastaa tätä. Ohjaavan kasvatuksen tavoitteena on lapsen ei-toivotun käyttäytymisen sammuttaminen ja toivotun käyttäytymisen vahvistaminen. (Järvinen ym. 2009, 27-28.)

4.2 Varhaiskasvatuksellisen ja erityisen tuen prosessi

Kasvattajan tulee tietää lapsuuden eri kehitysvaiheista ja niihin liittyvistä kehitystehtävistä ja -haasteista, jotta kasvattaja pystyy ymmärtämään lapsen yksilöllistä kehitystä ja kasvua. Kehitykselliset erot voivat olla suuriakin. Tärkeintä kuitenkin on havaita jokaisen lapsen persoonallinen ja yksilöllinen kasvu ja tukea sitä. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 57.) Kasvattajan tulisi nähdä lapsi ainutlaatuisena yksilönä. Jokaisen lapsen kehitystä ja kasvua on tuettava yksilöllisesti. Jos lapsella on huolia, ne on myös otettava puheeksi hänen kanssaan. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa korostetaan varhaista puuttumista. Tämä tarkoittaa sitä, että kun lapsen kasvussa tai kehityksessä havaitaan jonkin erityisen tuen tarve, ryhdytään heti toimeen. Mitä nopeammin lapsen kasvussa ja kehityksessä huomataan ongelmia ja toimintaa pystytään muuttamaan, sitä parempi ennuste se on lapsen kehitykselle, kasvulle ja oppimiselle. Jokaiselle lapselle tulee tehdä päiväkodissa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Päivähoitolaki myös määrää, että jokaiselle erityistä tukea, hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle tulee laatia henkilökohtainen kuntoutussuunnitelma. Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma korvaa tehdyn kuntoutussuunnitelman, kun siinä määritellään kyseisen lapsen tarvitseman erityisen tuen ja sen järjestämisen arjessa. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että lapsesta on laadittu alan asiantuntijan lausunto. Eri asiantuntijatahoilla tehdyt lapsen kuntoutus-, kasvatus- ja esiopetussuunnitelmat tullaan myös sovittamaan yhteneväisiksi suunnitelmiksi. (Järvinen ym. 2009, 71-72.)

Suunnitelma sekä varhaiskasvatuksellisen että erityisen tuen järjestämistä varten on aina kirjallinen ja se tehdään yhdessä vanhempien kanssa. Lapsen tarvitessa erityistä tukea suunnitelman laatimisessa voi olla mukana myös muita asiantuntijoita. Asiantuntijoita ei tarvita vielä varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamiseen, eikä lapsi tarvitse tässä vaiheessa myöskään varsinaista diagnoosia. Lapsen tukemista varten tehdyt suunnitelmat tarkastetaan sovittuina ajankohtina, ja jokainen osapuoli myös sitoutuu toimimaan tehdyn suunnitelman mukaisesti.

Vanhemmille voi olla myös hyvin vaikeaa hyväksyä oman lapsensa erilaisuus tai se, että hän tarvitsee kehityksessään ja kasvussaan erityistä tai varhaiskasvatuksellista tukea. Kasvattajan tulee siis olla erityisen hienovarainen näissä tilanteissa. (Järvinen ym. 2009, 72.)

4.3 Varhaiskasvatuksen asiantuntija- ja yhteistyötahot

Päivähoitoon kuuluu useita erilaisia yhteistyötahoja ja kumppaneita. Näitä ovat mm. keltot eli kiertävät erityislastentarhanopettajat, eltot eli erityislastentarhanopettajat, rellot eli resurssierityislastentarhanopettajat, päiväkotien esimiehet, päiväkodin kasvatushenkilöstö, perheneuvola, psykologi, seurakunta, sairaalat ja terveystakeskus ja hammashuolto, lastenneuvola, kuntoutusohjaaja, erilaiset terapeutit kuten leikki-, puhe-, toiminta-, kuvataide-, ratsastus-, musiikki- ja fysioterapeutti, koulussa opettajat, ohjaajat ja koulunkäyntiavustajat, sosiaalitoimessa lastensuojelun työntekijät, sosiaalityöntekijät ja lapsivaltuutetut. (Järvinen ym. 2009, 96.)

Päiväkodissa työskentelevän erityislastentarhanopettajan toimenkuvaan kuuluu työskennellä päiväkodin lapsiryhmässä ja tehdä yhteistyötä lasten vanhempien kanssa, jotta lapsen yksilölliset tarpeet tulisivat mahdollisimman hyvin huomioitua. Erityislastentarhanopettaja huolehtii oman ryhmänsä erityislasten erityispedagogisesta arvioinnista, havainnoinnista sekä yksilön, pienryhmän ja koko ryhmän ohjauksen toteutuksesta ja suunnittelusta oman työtiiminsä kanssa. Erityislastentarhanopettaja muokkaa ja suunnittelee erilaisia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Hän tekee yhteistyötä erilaisten asiantuntija- ja yhteistyötahojen kanssa ja ohjaa myös omaa tiimiään moniammatilliseen yhteistyöhön. Lisäksi hän tukee muuta henkilökuntaa ja toimii oman yksikkönsä varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana. Päiväkodissa työskentelevä resurssierityislastentarhanopettaja muokkaa erilaisia pedagogisia oppimisympäristöjä ja toimintatapoja esiopetusryhmän kasvattajien kanssa. Hän ohjaa yksikkönsä tiimejä lasten erityispedagogisessa arvioinnissa ja havainnoinnissa. Resurssierityislastentarhanopettaja jakaa omaa erityispedagogista osaamistaan oman yksikkönsä henkilökunnalle, ja hän myös mallintaa ja ohjaa erilaisia pienryhmiä. Hän tekee yhteistyötä erilaisten asiantuntija- ja yhteistyötahojen kanssa. Hän huolehtii, että yleinen tuki toteutuu lapsiryhmässä ja arvio henkilöstön koulutustarpeita. Relto suunnittelee ja arvio lapsen ohjausta yhdessä lapsen oman ryhmän kasvattajien kanssa. (Oppilashuollon palveluvalikko 2014.)

Kelton eli kiertävän erityislastentarhanopettajan toimenkuvaan kuuluu muokata pedagogisia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä esiopetuksen henkilöstön kanssa. Hän ohjaa esiopetuksen henkilöstöä lasten erityispedagogisessa arvioinnissa ja havainnoinnissa. Kelto suunnittelee ja arvioi lapsen ohjausta yhdessä lapsen oman ryhmän henkilökunnan kanssa. Hänen tehtävään on myös jakaa omaa erityispedagogista osaamistaan päiväkodin henkilökunnalle. Kelto toimii samalla tavoin yhteistyössä erilaisten asiantuntija- ja yhteistyötahojen kanssa kuin re-

surssi- ja erityislastentarhanopettaja. Kelton tehtävänä on myös arvioida lasten erityisen tuen tarpeita koko kaupungin alueella. Hän koordinoi maahanmuuttajalasten varhaiskasvatusta ja kouluttaa erityisavustajia. Kelto osallistuu säännöllisesti kunnan varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja suunnitteluun. Hänen tehtävänä on toimia varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana päivähoiton palvelualueella. (Oppilashuollon palveluvalikko 2014.)

5 Huoli puheeksi

Seuraavassa luvussa käsittelemme lastentarhanopettajan velvollisuutta ottaa huoli puheeksi ja itse huolen puheeksi ottamista ja sitä tukevaa menetelmää, joka on varhaiskasvatuksellisen tuen kannalta erittäin tärkeää. Laadukas varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää aktiivista yhteistyötä vanhempien kanssa.

5.1 Huolen puheeksi ottamisen menetelmä

Huolen puheeksi ottaminen voi olla herkkä asia niin kasvattajalle kuin vanhemmillekin, ja siksi kasvattajan on tarkoin mietittävä, miten ja milloin hän ottaa huolen puheeksi. Kun huoli otetaan esiin avoimesti ja rehellisesti, voi vastapuolen reaktiokin olla vastaanottavaisempi. (Huolen puheeksi ottaminen 2014.) Puheeksi ottamisen menetelmä on kehitetty helpottamaan varhaista puuttumista. Menetelmää voidaan käyttää sellaisissa tilanteissa, jossa kasvattaja on omalta osaltaan epävarma ottamaan omaa huoltansa esille. Huolen puheeksi ottamisen menetelmästä on tehty lomake, jota kasvattaja voi käyttää silloin, kun puheeksi ottaminen on haastavaa. Puheeksi ottamisen menetelmän avulla kasvattaja voi ottaa hankalankin asian esille vanhempien kanssa kunnioittavasti ja samalla tukea tarjoten. Menetelmää käyttäen voidaan saada torjuvia ja yllättyneitä ensireaktioita, mutta toisaalta vanhemmat voivat myös olla helpottuneita, koska lapsen ahdinko on huomattu. Huolen puheeksi ottamisen menetelmä perustuu ja rakentuu vanhemman ja kasvattajan avoimeen kanssakäymiseen. Menetelmää käytetään ja samalla toteutetaan kunnioittavassa keskustelussa, jossa avoimuus osapuolten välillä on ensiarvoista. (Eriksson & Arnkil 2005, 12.)

Huolen puheeksi ottaminen on olennainen osa päivähoiton varhaista puuttumista. Huoli lapsesta ilmaisee sen, että kasvattaja ennakoii lapsen asioiden menevän huonompaan suuntaan, ellei asioihin puututa ajoissa. Jotta tilanne voi muuttua, siihen tarvitaan useimmiten sekä kasvattajien että vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä, unohtamatta lasta itseään. Kasvattajan omakohtainen huoli onkin tarkka mittari, mutta toisaalta se ei anna aivan yksiselitteisiä lukemia. Kasvattajan on kuitenkin tärkeä luottaa omiin ajatuksiinsa ja huoleensa. Keskeistä huolen puheeksi ottamisessa onkin se, että kasvattaja tarttuu omaan huoleen ja ottaa sen esille lapsen vanhempien kanssa. (Eriksson & Arnkil 2005, 28.)

Puheeksi ottamisen tukena kasvattaja voi käyttää huolen puheeksi ottamislomaketta. Huolen puheeksi ottamislomake sisältää kysymyksiä, joiden avulla puheeksi ottaja voi valmistautua puheeksi ottamistilanteeseen ennalta sekä arvioida sitä. Lomake sisältää kolme osaa. Ensimmäiseen kysymyssarjaan kuuluvat kysymykset antavat kasvattajalle mahdollisuuden pohtia omaa huoltaan, minkälainen huoli on ja mitä mahdollisesti tapahtuu, jos huolta ei oteta puheeksi. Toisen kysymysjoukon kysymyksiä pohditaan silloin, kun kasvattaja on valmistautumassa tapaamaan lapsen vanhemmat. Toisen kysymyssarjan kysymysten tarkoituksena on auttaa kasvattajaa löytämään luonteva ja arvostava tapa ilmaista huolensa. Kolmatta kysymysoiota kasvattaja pohtii vanhempien tapaamisen jälkeen mahdollisimman pian. Kasvattaja pohtii tapaamisen kulkua ja sitä, miten tilanne eteni, mitä hän ajattelee tilanteesta ja siitä miten tapaaminen vanhempien kanssa meni. (Eriksson & Arnkil 2005, 12-13.)

5.2 Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeistö on Stakesin Palmuke-projektissa (Eriksson & Arnkil 2005, 25) kehittämä apukeino kasvattajille, jota voidaan käyttää tilanteissa, jossa kasvattaja voi tutkia ja jäsentää lapsen tai perheen tilannetta ja siitä nousutta huolta. Huolen vyöhykkeistöä ei kuitenkaan saisi käyttää perheiden ja lasten asioiden ja ongelmien luokitteluun ja lokerointiin. Vyöhykkeen perustana on havaita subjektiivinen huoli ja sen laajuus. Huolen vyöhykkeistöllä voidaan myös tutkia ja pohtia omia auttamismahdollisuuksia ja niiden riittävyttä sekä pohtia mahdollisten lisävoimavarojen tarvetta. (Huolen puheeksi ottaminen 2014.) Kasvattajien kokema subjektiivinen huoli lapsesta tai nuoresta voidaan nähdä jatkumona, jossa on kaksi ääripäätä. Toisessa päässä on täysin huoleton tilanne ja toisessa päässä on suuri huoli, jossa koetaan, että lapsi tai nuori on vaarassa. (Eriksson & Arnkil 2005, 26).

Huolettomassa tilanteessa (1) kasvattaja ei koe minkäänlaista huolta lapsesta ja kasvattaja kokee, että lapsen asiat ovat hyvin. Kasvattaja kokee, että lapsi kehittyy ja kasvaa normaaliin tahtiin ja samalla lapsella on tarpeenmukaiset kasvuolot. Kyseisellä vyöhykkeellä kasvattaja kokee, että hänen toimintansa sujuu hyvin ja lapsen asiat etenevät. Pienen huolen alueella (2-3) on osittaista huolta lapsesta. Tilanteissa saattaa esiintyä huolta lapsesta, mutta kasvattajalla on suuri luottamus omiin kykyihinsä ja auttamismahdollisuuksiin. Pienen huolen alueella huoli voidaan ottaa helposti puheeksi, koska kasvattaja voi tarjota omaa tukeaan näissä tilanteissa. Varhaisella puuttumisella on hyvät mahdollisuudet tällä vyöhykkeellä. Harmaalla vyöhykkeellä (4-5) kasvattajan huoli on jo huomattavaa ja se kasvaa kokoajan. Kasvattaja on käyttänyt omia auttamismenetelmiään ja hän on huomannut, että ne ovat riittämättömät lapsen tilannetta ajatellen. Tällä vyöhykkeellä kasvattaja uskoo omiin auttamismahdollisuuksiinsa ja taitoihinsa on loppumassa. Huoli lapsesta on voinut olla jo pitkään kasvattajan mielessä. Kasvattaja voi kokea alituisesti kasvavaa huolta ja samalla kokea tilanteet kuormittaviksi ja epäselviksi. Tällä vyöhykkeellä pitäisi olla jo mukana yhteistyötahoja, mutta ne voivat olla

kuitenkin epäselviä tai niiden mukanaolosta on epävarmuutta. Suuren huolen alueella (6-7) kasvattaja arvioi, että lapsen elämässä on niin paljon ongelmia, että hän on suorastaan vaarassa. Kasvattajan omat apukeinot ovat loppuneet ja huoli on vahvaa. Jos kasvattajan huoli on kyseisellä vyöhykkeellä, ei hänellä ole mahdollisuutta jäädä miettimään ja pohtimaan tilannetta. Lapsi tarvitsee muutoksen tilanteeseen heti, koska muuten lapsen asioille käy todella huonosti. Suuren huolen vyöhykettä sanotaan myös kriisivyöhykkeeksi. Kasvattajan on helpompi toimia tällä vyöhykkeellä kuin millään aikaisemmillä vyöhykkeillä, koska lapsen tilanne ja kasvattajan huoli pakottavat ottamaan yhteyttä eteenpäin esimerkiksi psykiatriin, poliisiin tai sosiaalityöntekijään. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI		
	1	2	3	4	5	6	7
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.	

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

Taulukko 2 Huolen vyöhykkeistö
(Eriksson & Arnkil 2005, 25).

6 Oppimisympäristöt

Tarkastelemme tässä luvussa, kuinka tärkeää lastentarhanopettajan on ottaa huomioon ympäristö, jossa lapsille toteutetaan erilaista toimintaa. Oppimisympäristöt ovat omalta osaltaan varhaiskasvatuksellisen tuen peruselementtejä, jotka oikein järjestettyinä tukevat lapsen kehitystä.

Lasten toimijuuteen, oppimiseen ja hyvinvointiin vaikuttavat erilaiset oppimisympäristöt, niiden ominaisuudet sekä oppimisen ilo ja luovuus. Toimijuus-käsite on viimeisimpinä vuosina tullut mukaan lapsitutkimukseen erityisesti yhteiskuntatieteiden tutkimuksesta. Lasten toimijuus-käsitteellä tarkoitetaan sitä, että lapset ovat itsenäisiä toimijoita, eivätkä vain kasvatuksen ja toimenpiteiden kohteita. Lapset ovat myös kansalaisia, joilta tulisi kysyä mielipidettä

ja näitä mielipiteitä tulisi ottaa mukaan päätöksentekoon ja erilaisiin heitä koskevien asioiden suunnitteluun. Aikuiset eivät ole tottuneet kysymään lasten mielipiteitä. Lapsia koskevaa tietoa on pääasiassa keskitytty kysymään ja hankkimaan heidän vanhemmiltaan. Lasten toimijuudella tarkoitetaan myös kykyä kohdata uusia tilanteita aktiivisesti sekä kykyä osallistua omassa lähiympäristössä toimimiseen. Tomijuus ilmenee lapsilla esimerkiksi osallisuutena, taitona pyytää apua, aloitteisuutena, kykyä esittää mielipiteitä, luoda uusia ajatuksia, ideoita ja ylipäättään lasten tunteena siitä, että he pystyvät itse vaikuttamaan omaan oppimisympäristöön ja omaan oppimiseensa. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 43.)

6.1 Oppimisympäristön merkitys lapsen kehitykselle

Lapsen aktiivisen toimijuuden kannalta on tärkeää, että häntä tuetaan arjen erilaisissa kasvuympäristöissä kuten esimerkiksi kotona ja päiväkodissa. Toimijuudella on siis merkittävä rooli lapsen minäkuvan ja identiteetin rakentumisessa. Lasten erilaiset kasvuympäristöt kuten esimerkiksi koulu, harrastukset, päiväkotit, media ja koti ja näissä ympäristöissä tapahtuvat muutokset luovat lapsen toimijuudelle yhä enemmän haasteita. Kronqvistin ja Kumpulaisen mukaan monet viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että aina vain useammin lapsilta puuttuu toimijuuden ja pysyvyyden tunne, ja että yhä useampia lapsia uhkaa kiusaamisen kohteeksi joutuminen ja syrjäytyminen. Jos haluamme kasvattaa sellaisia lapsia, joilla on mahdollisimman vahva tunne oman elämän hallinnasta ja itsetunto, meidän tulisi kasvattajina aidosti kiinnittää huomiota lapsen toimijuuden ja oppimisympäristön kehittymisen tukemiseen. Näin pystymme mahdollistamaan sen, että lapsista tulee tasapainoisia ja hyvinvoivia aktiivisia toimijoita yhteiskunnassamme. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 44.)

Oppimisympäristön merkitys lasten oppimisen, hyvinvoinnin ja kasvun kannalta on erittäin merkittävää. Oppimisympäristö voi olla tila tai paikka, mutta se voi yhtälailla olla myös yhteisö, toiminta tai verkosto, joka tukee lasten oppimista. Yleensä oppimisympäristöllä tarkoitetaan erilaisia sosiaalisia, fyysisiä, kulttuurisia, teknisiä, affektiivisia ja kognitiivisia ympäristöjä, jossa lapset oppivat. Oppimisympäristössä olevien erilaisten resurssien avulla opitaan ratkaisemaan erilaisia ongelmia, ymmärtämään uusia asioita tai siellä luodaan jotakin uutta. Oppimisympäristö-käsitteen käyttö on aikaisemmin liittynyt viestintä- ja tietoteknologian soveltamiseen opetuksessa. Nykyisin oppimisympäristö voidaan mieltää laajemmin ja se käsittää kaikkia oppimisen tiloja ja paikkoja. Oppimisympäristöt ovat nousseet yhteiskunnassa laajan mielenkiinnon kohteeksi, mihin on suuresti vaikuttanut myös oppimisen mieltäminen moninaisena ja laajana prosessina. Nyky-yhteiskunnassa on alettu puhumaan oppimisen kaikkiallisuudesta ja siitä, että nämä erilaiset oppimisympäristöt muodostavat ihmisten elämässä pysyvän kokonaisuuden. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 45-46.)

6.2 Oppimisympäristöjen kehittäminen

Erilaisten oppimisympäristöjen kehittäminen on nyt keskittynyt lähinnä yhden organisaation ja erilaisten oppimisympäristöjen sisäiseen kehittämiseen. Nykyisin ajankohtaisena kehittämishaasteena voidaan pitää yhteisöjen raja-aitojen ylittämistä ja näillä rajoilla tapahtuvaa yhteistyötä. Näiden erilaisten voimavarojen valjastaminen on yksi merkittävimmistä oppimisympäristöjen kehittämisen haasteista. Oppimisympäristöjä on kehitetty usein vain aikuis-toimijoiden näkökulmasta, eikä nuoria oppijoita ole otettu riittävästi mukaan erilaisten oppimisympäristöjen kehittämiseen. Lapset ovat kuitenkin näiden oppimisympäristöjen keskeisiä toimijoita, ja heillä on asiantuntijuutta omasta oppimisestaan. Tämä lasten oman osaamisen huomioon ottaminen olisi ensiarvoisen tärkeää, jotta pystyttäisiin mahdollisimman laadukkaasti tukemaan lasten kasvua vastuulliseen ja luovaan toimijuuteen. Päiväkodeissa jo pienet lapset voitaisiin ottaa mukaan oppimisympäristön suunnitteluun. He voisivat mm. rakentaa, piirtää, ideoida ja tuottaa kasvattajille erilaisia esimerkkejä lapsilähtöisestä ympäristöstä. Näiden oppimisympäristöjen välisten raja-aitojen ylittäminen edellyttää ennakkoluulottomien, moniammatillisten ja monipuolisten yhteistyömallien kehittämistä. Opettajat ja kasvattajat tarvitsevat työssään resursseja sekä tukea yhteistyökäytäntöjen kehittämiseksi ja erilaisten ammattikuntarajojen ylittävien verkostojen luomiseksi. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 46.)

Pedagogisessa oppimisympäristön näkökulmasta korostetaan niitä toimintoja ja tarjoumia, joita oppimisympäristössä on mahdollista toteuttaa ja joita niissä on tarjolla. Tarjoumalla tarkoitetaan kyseisessä yhteydessä sitä, millaisia toimintaan tai oppimiseen liittyviä mahdollisuuksia lapsi havaitsee omassa oppimisympäristössään. Tarjoumia voivat olla esimerkiksi erilaiset ongelmat ja tehtävät, joihin ei löydy varsinaista oikeaa vastausta, vaan lapset voivat yhdessä keksiä niihin erilaisia vaihtoehtoja. Tekninen oppimisympäristön näkökulma vie huomion puolestaan oppimisympäristössä tarjolla oleviin välineisiin. Nykyisin jopa varsin pienet lapset käyttävät mm. tietokoneita osana toimintaa ja leikkejään. Tekniikan yhdistäminen osaksi oppimisympäristöä tukee parhaimmassa tapauksessa lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja oppimista. Käytännönläheinen näkökulma korostaa puolestaan käytössä olevien tilojen, resurssien ja tekniikan asettamia mahdollisuuksia ja rajoja. Tämä vaikuttaa merkittävästi erilaisten oppimisympäristöjen rakentumiseen jokapäiväisessä toiminnassa luokassa tai päiväkodissa. Kulttuurisella oppimisympäristön näkökulmalla viitataan puolestaan lasten globaaliin ja paikalliseen vuorovaikutukseen ja yhteisölliseen toimintaan. Kyseinen näkökulma tarkoittaa sellaista oppimisympäristöjen erilaisuutta, joita määrittävät kulttuuriset tavat, normit ja säännöt. Psykologisessa näkökulmassa tarkastellaan lapsen oppimisen ja ajattelun perusluonnetta. Tähän liittyvät mm. lapsen käsitykset oppimaan oppimisesta. Näiden oppimisympäristöjen toteutuksessa ja suunnittelussa kaikki edellä mainitut näkökulmat ovat erityisen tärkei-

tä, eikä oppimisympäristön toteutus ole mahdollista ilman näiden kaikkien näkökulmien yhteensovittamista ja huomioonottamista. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 47.)

6.3 Hyvä oppimisympäristö

Hyvänä oppimisympäristönä voidaan pitää ympäristöä, joka on samalla sekä haasteellinen että mielenkiintoinen. Oppimisympäristöjä toteutetaan ja suunnitellaan siksi, että lapsille voitaisiin tarjota mahdollisuuksia joustavaan ja monipuoliseen oppimiseen ja lapsen kehityksen tukemiseen. Oppimisympäristöt mahdollistavat samalla myös ongelmien, ajankohtaisten kysymysten tai haasteiden yhteisöllistä prosessointia sekä yhdessä tekemistä. Oppimisympäristöjä suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon seuraavat näkökohdat: eettinen ja moraalinen reflektointi, vuorovaikutteisuus, päämääräsuuntautuneisuus, kompleksisuus ja autenttisuus ja arvioinnin ja seurannan mahdollisuudet. Ensimmäisessä näkökohdassa eli eettisessä ja moraalisessa reflektoinnissa kasvatuksen keskeinen tehtävä on kehittää mahdollisimman paljon lapsen arvomaailmaa tarjoamalla mahdollisuuksia moraalisten ja eettisten kysymysten pohdintaan ja ajatteluun. Eettisillä ja moraalilla kysymyksillä on lapsen identiteetin rakentamisessa ja sen muovaamisessa merkittävä osa. Arvojen muovaaminen ja luominen dialogisissa prosesseissa on malli, jota hyvä oppimisympäristö puolestaan tukee. Oppimisympäristössä arvot välittyvät lapsille usein epäsuorasti, toiminnan sääntöjen ja normien välityksellä. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 50-51.)

Toisessa näkökohdassa eli vuorovaikutteisuuden näkökohdassa oppimisympäristön on edistettävä ja pidettävä yllä dialogisuutta eli vuoropuhelua. Oppiminen on prosessi, jossa lapsi käy vuoropuhelua itsensä, toisten lasten ja ympäristön kanssa. Itsensä kanssa käytävää vuoropuhelua voidaan kutsua reflektoinniksi. Dialogisuus on välttämätöntä lapsen omakohtaisen käsityksen ja omien merkityksien luomiseksi oppimisen tavoitteina olevista ilmiöistä tai asioista. Aktiivinen dialogisuus ei ole mahdollista, mikäli yksilö ei koe kuuluvansa yhteisöön. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa erityisen tärkeä osallistuja on myös kasvattaja, jonka rooli on yhä enemmän alettu ymmärtää valmentajan ja ohjaajan metaforan avulla. Kolmannessa näkökohdassa eli päämääräsuuntautuneisuudessa opetuksella ja kasvatuksella on aina yhteisesti asetettavat tavoitteet ja päämäärät. Sen vuoksi oppimisympäristön on tavalla tai toisella viestittävä näitä päämääriä. Hyvä oppimisympäristö antaa mahdollisuuksia osanottajien omien tavoitteiden toteuttamiseen ja luomiseen. Jokaisella toimijalla on osittain myös omasta elämäntarinastaan syntyvät oman identiteetin muokkaamiseen liittyvät ja persoonalliset tavoitteet. Toisena tavoitteiden tasona voidaan pitää yhteisöllisiä ja yhteisön jäseneksi liittymisen tavoitteita. Kolmantena tasona voidaan pitää jäsenyyteen kasvamista ja kulttuurisen tiedon vahvistamista. Yksilön suhde omaan kulttuuriin on identiteetin tärkein osa. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 50-51.)

Neljännessä näkökohdassa eli kompleksisuuden ja autenttisuuden näkökulmassa oppimisympäristön on oltava riittävän autenttinen ja kompleksinen. Toisin sanoen oppimisympäristön on pystyttävä tarjoamaan ongelmia ja haasteita, joita yksilö pitää ratkaisemisen arvoisena ja tärkeinä. Viidennessä näkökohdassa eli arvioinnin ja seurannan mahdollisuuksissa oppimisympäristön on annettava jatkuvasti ohjaavaa palautetta ja mahdollistettava myös jatkuva oppimisprosessin arviointi ja seuranta. Hyvä oppimisympäristö tukee lasta minäpystyvyyteen, itsearviointiin ja itsenäiseksi oppijaksi kasvamiseen. Keskeistä on, että yksilö itse seuraa, opiskelee ja arvio omaa oppimistaan sekä kasvaa samalla myös itsenäiseksi oppijaksi. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 50-51.)

Lapsen erilaisia oppimisympäristöjä muokataan lapsen tarpeisiin nähden sopiviksi, esimerkiksi fyysisessä oppimisympäristössä pitää ottaa huomioon välineet, tilat, päiväjärjestys ja pienryhmätoiminta. Kasvattajat sopivat keskenään, että kuka tekee mitä, missä ja milloin. Psykkisessä oppimisympäristössä keskitytään positiivisuuteen, ja luodaan lapselle mahdollisimman kannustava ja kunnioittava ilmapiiri. Kasvattajien on tärkeä sopia kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen tavoista eli käytetäänkö lapsen kanssa kommunikoidessa mm. kuvia, tukiviittomia, ilmeitä ja eleitä. Sosiaalisessa oppimisympäristössä panostetaan puolestaan yhteisöllisyyteen, erilaisuuden hyväksymiseen ja kaverisuhteiden luomiseen. Kasvattajat sopivat, miten lapsen ryhmäytyminen voidaan parhaiten toteuttaa. Työntekijät sopivat myös keskenään, miten lapsen omatoimisuutta ja itsetuntoa vahvistetaan sekä miten lapsen kehityksen eri osa-alueita tuetaan. Näitä osa-alueita ovat fyysinen, kielellinen, sosiaalinen, motorinen sekä emotionaalinen kehitys ja oppiminen. (Peltonen, T. 2013.)

7 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyyden ja yhteisön käsitteen ymmärtäminen eri yhteyksissä on vaikeaa, koska yhteisö sanan käsitteellä on monia merkityksiä. Yleisimmällään yhteisö-käsitteellä viitataan yhteisyyteen, ihmisten välisten vuorovaikutusten tapaan, ihmisten väliseen suhteeseen tai puolestaan siihen, mikä on tietylle ihmisryhmälle yhteistä. Yhteisö-käsitettä on vaikea käyttää yleisenä käsitteenä, koska sen merkitys ja käyttö jäävät usein hämäräksi. Enimmäkseen yhteisö ja yhteisöllisyys käsittävät kasvatusyhteisön, johon kuuluu lasten vertaisryhmän lisäksi kasvattajayhteisö, jonka puolestaan muodostavat päiväkodin henkilökunta. (Kaipio 2000, 11-12.)

Päiväkodeissa yhteisöt näyttävät kolmessa eri muodossa. Ensimmäisessä muodossa yksi päiväkotimäke muodostaa kasvatuksellisen kokonaisuuden, jota voidaan kutsua kasvatusyhteisöksi, jossa toimivat sekä aikuiset että lapset eli toisin sanoen kasvattajat ja kasvatettavat. Toisessa muodossa aikuiset muodostavat oman työnsä puitteissa kasvattajien yhteisön. Kasvattajien yhteisön perustehtävä on samankaltainen kuin esimerkiksi kasvatuksellisessa yhteisössä, mutta aikuisten muodostamassa yhteisössä on selvästi enemmän uusia tehtäviä. Kolmannessa

8 Tutkimuskysymykset, tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiksi olemme valinneet kaksi kysymystä, joihin vastattuina saamme mahdollisimman paljon tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksellinen tuki määritellään ja kuinka varhaiskasvatuksellinen tuki toteutuu lapsen arjessa. Olemme pohtineet kysymysmuotoja ja päädyimme seuraaviin tutkimuskysymyksiin.

- 1) Miten varhaiskasvattajat määrittelevät varhaiskasvatuksellisen tuen?
- 2) Miten lastentarhanopettajat kokevat tuen toteutuvan varhaiskasvatuksessa?

Valitsimme kyseisen aiheen, koska varhaiskasvatuksellinen tukeminen on lapsen kannalta erityisen tärkeä prosessi ja sen avulla pystytään mahdollisesti ehkäisemään ”ongelman” eteneminen erityisen tuen tarpeen tasolle. Tekemästämme infopaketista uudet juuri valmistuneet lastentarhanopettajat saivat lisätietoa ja tukea työhönsä. Saamme opinnäytetyötä tehdesämme kokemusta käsitteen merkityksestä ja lisäkokemusta haastatteluiden tekemisestä. Saamme lisäksi haastatteluiden tulosten perusteella uusia näkemyksiä.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä varhaiskasvatuksellisen tuen tietoutta Helsingissä ja alueen päiväkodeissa. Käsite on alueella uusi, joten aiheemme on hyvin tarpeellinen ja hyödyllinen. Tavoitteenamme on, että varhaiskasvatuksellisen tuen käsite tulee tutuksi päiväkodeissa ja lasten arjessa, ja että se ei olisi vain käsite, joka jää paperille. Tavoitteena on saada lastentarhanopettajien ääni kuuluviin ja tuoda esille heidän ajatuksiaan, kokemuksiaan ja mielipiteitään meidän opinnäytetyöhömmme. Infopaketin avulla saamme tuotua niin lastentarhanopettajien mielipiteitä kuin myös teoretietoutta.

8.1 Opinnäytetyön tutkimusote ja tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyömme tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Itse tutkimuksen toteutimme teemahaastattelulla ja haastatteluiden analysointiin käytimme teoriasidonnaista analysointimenetelmää.

8.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on yksi tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus. Tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kohteen ominaisuuksia, laatua ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivista tutkimusta voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Laadullisen tutkimuksen menetelmissä yhteisinä piirteinä korostuvat mm. kohteen taustaan, merkitykseen, tarkoitukseen, kieleen, ilmaisuun ja elinympäristöön liittyvät näkökulmat. (Laadullinen tutkimus 2014.) Laadullinen tutkimus sisältää myös useita erilaisia lähestymistapoja, traditioita ja analyysi- ja aineistonkeruumenetelmiä itse ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Laadullis-

sen tutkimuksen kirjolle yhteistä on se, että siinä tutkitaan elämismailmaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Kvalitatiivinen tutkimusote etenee pisimmälle vietyä käytännön havainnoista ja ilmiöistä yleiselle tasolle eli empiriasta teoriaan. Laadullisen tutkimuksen päämääränä on tulkita, ymmärtää ja luoda mahdollisimman hyvin kuvaava malli tutkittavalle ilmiölle. Tätä varten tarvitaankin käsitteellinen viitekehys tai kehikko, jonka läpi ilmiötä eli saatuja havaintoja puolestaan tarkastellaan. Laadullisen tutkimustiedon aineistonkeruussa tulisi toimia mahdollisimman monipuolisesti. Aineistonkeruussa voidaan käyttää havainnointia, haastatteluja, autenttisia asiakirjoja ja tutkijan omia muistiinpanoja. Kvalitatiivinen tutkimus on ainutkertaista ja tilannesidonnaista.

Tutkimuksien viitekehys usein määrää sen, millaista aineistoa ja millä tavoin sitä analysoidaan. Laadullisen tutkimuksen ongelmana on se, että sille on luonteenomaista katsella ja käänellä tutkittavaa ilmiötä eri puolilta. Tutkimukselle on ominaista problematisoida itseltään selvät asiat. Laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä ovat myös monitasoisuus- ja muotoisuus ja rikkaus. (Alasuutari 2001, 83-85.) Laadullisen tutkimuksen aineiston voidaan ajatella olevan pala tutkittavaa ja ihmisiä ympäröivää maailmaa, ja tutkimuksen aineisto on siis näyte kulttuurista ja kielestä. (Alasuutari 2001, 88.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmät tuottavat usein uutta tietoa ja ideoita. Laadullista tutkimusta voidaan myös pitää joustavana tutkimuksena, sillä tutkimuksen sisältöä voidaan vielä tarvittaessa muuttaa kenttätöyön aikana, mikäli tavoitteiden muutos tai löydökset sitä edellyttävät. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa myös asiakas voi osallistua halutessaan aktiivisesti tutkimusprosessiin esimerkiksi tulemalla seuraamaan haastatteluja ja ryhmäkeskusteluja sitä varten rakennettuihin tiloihin. Tutkija pelkistää oleelliset tutkimustulokset havainnolliseen ja helposti ymmärrettävään muotoon sekä käsittelee aineiston analyttisesti. (Alasuutari 2001, 88.)

8.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi haastattelijan ennalta sopimia teemoja. Teemahaastattelussa edetään ennalta sovittujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla, mutta haastattelutilanteessa olisi tärkeää, että itse tilanne olisi vapaata keskustelua teemoista. Teemahaastattelu vaatii haastattelijalta tutkittavien teemojen tuntemista. Teemahaastattelussa korostetaan yksilön antamia merkityksiä teemoille, hänen tulkintojaan ja sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa on tärkeä pohtia, miten kysymykset kysytään, annetaanko niitä alun perinkään haastateltavalle etukäteen tai pitääkö sanamuotojen olla samanlaisia jokaisessa haastattelussa ja haastattelukysymyksissä. Teema-

haastattelussa on tarkoituksena pyrkiä löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 77.)

Haastattelu on menetelmänään yksinkertainen, mutta ennen kaikkea sen etu on joustavuus. Haastattelijan on mahdollista toistaa kysymys, selventää ja oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä, selventää kysymysten ja vastausten sanamuotoja ja kokonaisuudessaan käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Joustavaksi haastattelun tekee myös se, että haastattelija voi esittää kysymykset siinä järjestyksessä, jota hän pitää aiheellisena. Haastattelun tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. Näin ollen onkin perusteltua antaa haastattelukysymykset haastateltavalle, jotta hän pystyy valmistautumaan haastateltavaan aiheeseen. Eettisesti perusteltua on kertoa haastateltavalle, mitä aihetta haastattelu koskee. Jos haastattelija ei kerro haastateltavalle, mitä aihetta tutkimus käsittelee, voi helposti käydä niin, ettei haastateltava ota osaa tutkimukseen. Haastattelun onnistumisen kannalta onkin suositeltavaa, että haastateltava saisi tutustua haastattelun teemoihin tai ainakin haastattelun aiheeseen etukäteen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että haastatteluajankohta sovietaan etukäteen. Haastattelun etuihin kuuluu, että haastattelija voi toimia myös havainnoitsijana eli hän voi kirjoittaa muistiin, mitä sanotaan sekä miten asia sanotaan. Haastateltavan kannattaa kuitenkin olla tarkkana siitä, hyödyttääkö eleiden ja ilmeiden kirjaaminen haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 75-76.)

8.4 Sisällönanalyysi ja teoriasidonnainen analyysi

Sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka avulla on mahdollista analysoida tutkimuksen dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Sisällönanalyysissa voidaan hyvin väljin perustein nimetä käytettäviä dokumentteja. Näitä voivat olla esimerkiksi päiväkirja, raportti, haastattelu, dialogi ja mikä tahansa kirjalliseen muotoon rakennettu materiaali. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tutkittavasta dokumentista kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Analyysin tulee kuitenkin olla selkeä, jotta sen sisältämää informaatiota ei kadoteta. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 105, 110.) Sisällönanalyysi on perinteisesti käytetty analyysimenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysiä on mahdollista ajatella yksittäisenä metodina tai toisaalta myös laajana teoreettisena viitekehyksenä, joka voidaan osaltaan liittää erilaisiin analysointikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysiä käyttämällä tutkijan on tarkoitus ja pyrkimys kuvata käytettävän dokumentin sisältöä sanallisesti. Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia on mahdollista tehdä teoriaohjaavasti, teorialähtöisesti tai aineistolähtöisesti. Kun puhutaan aineiston analyysistä, voidaan käyttää ilmaisua induktiivinen eli aineistolähtöinen ja deduktiivinen eli teorialähtöinen. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia ja siinä etsitään tekstin sisältämiä merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 93.) Tutkimuksen aineistolähtöisiä ongelmia on mahdollista pyrkiä ratkomaan teoriasidonnaisen analyysin avulla. Menetelmässä on mahdollisesti erilaisia teoreettisia kytkentöjä, jotka kuitenkin eivät perustu ja pohjaudu

itse tutkimuksen teoriaan. Analyysimenetelmän edeltäessä voidaan käyttää teoriaa apuna. Analyysista pystytään tunnistamaan aikaisemman tiedon vaikutus, mutta sen merkitys voi olla uusia ajattelutapoja avaava (Tuomi & Sarajärvi 2006, 98-99.)

Lähdimme analysoimaan saatuja tuloksia tutkimuskysymystemme perusteella. Alleviivasimme lastentarhanopettajien haastatteluista punaisella värillä ne kohdat, joissa opettajat määrittivät varhaiskasvatuksellista tukea ja sinisellä värillä ne kohdat, joissa opettajat kertoivat, miten varhaiskasvatuksellinen tuki toteutuu varhaiskasvatuksessa. Sen jälkeen jaottelimme ja luokittelimme vastaukset. Lastentarhanopettajien vastausten perusteella saimme varhaiskasvatuksellisen tuen määrittelyksi kolme pääotsikkoa. Otsikot olivat: tuen kolmiportaisuus, lapsen yksilöllinen huomioiminen ja lastentarhanopettajan perustyö. Toisen kysymysoosan eli miten varhaiskasvatuksellinen tuki toteutuu, luokittelusta nousi viisi otsikkoa. Nämä otsikot olivat: varhaiskasvatuksellisen tuen perusta on kasvatuskumppanuus, varhaiskasvatuksellinen tuki toteutetaan pienryhmätoimintana, tiimityön merkitys, varhaiskasvatuksellinen tuki ja yhteistyötahot sekä lastentarhanopettajien pedagoginen osaaminen. Keräsimme pääotsikoiden alle opettajien haastatteluista nousseita sitaatteja. Sitaattien perusteella teimme jokaisen nostetun pääotsikon alle analysointia. Teoriasidonnaisessa analyysissä aineisto ei perustu suoraan teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat kuitenkin selvästi havaittavissa. Olemme johdopäätös luvussa etsineet saatujen vastauksien tueksi kirjoittamastamme teoriasta vahvistuksia ja selityksiä. Olemme siis toisin sanoen käyneet niin sanottua dialogia saatujen vastausten ja teorian välillä. Vastauksemme eivät siis perustu suoraan opinnäytetyömme teorioihin, mutta kytkennät niihin ovat selvästi havaittavissa.

9 Toiminnan suunnitelma ja tutkimuksen kohderyhmä

Opinnäytetyömme teemahaastattelut suoritimme toukokuussa 2014. Olimme ennen haastatteluiden tekemistä lähettäneet vuoden alussa jokaiseen päiväkotiin lastentarhanopettajille saatekirjeet, jossa kerroimme tulevasta tutkimuksestamme. Kävimme vielä myös ennen haastatteluiden toteuttamista jokaisessa päiväkodissa hakemassa haastateltaviltamme tutkimusluopamme varten allekirjoitukset. Pääsimme siis ennen haastatteluiden toteutusta näkemään haastateltavien lastentarhanopettajien kanssa kasvotusten ja vastamaan heiltä tuleviin mahdollisiin kysymyksiin haastatteluiden etenemisestä. Sovimme lastentarhanopettajien kanssa tulevamme haastattelemaan heitä viikolla 19. Kävimme viikolla 19 Vuosaarella kahtena eri päivänä haastattelemassa lastentarhanopettajia ja lisäksi teimme vielä toukokuun viimeisellä viikolla haastattelun yhden lastentarhanopettajan kotona.

Olimme sopineet haastatteluajat etukäteen, jolloin meille oli kyetty varaamaan jokaisessa päiväkodissa erillinen tila haastatteluja varten. Olimme lisäksi myös lähettäneet haastattelukysymykset jokaiselle opettajalle etukäteen, joten heillä oli aikaa valmistautua tulevaan

haastatteluun. Esittelimme jokaiselle opettajalle ennen haastattelun alkua koulusta lainaamaamme nauhuria. He olivat myös itse valmistautuneet haastatteluun tulostamalla lähettämämme kysymykset etukäteen. He olivat kirjoittaneet itselleen tukisanoja, jotta he muistivat kaiken, mitä olivat aikeissa haastattelussa sanoa. Ensimmäinen haastattelu toteutui ryhmätilassa. Ryhmän lapset olivat haastattelun aikana ulkoilemassa, joten opettaja ja me pystyimme hyvin keskittymään haastattelun tekoon ilman mahdollisia häiriötekijöitä. Toinen, kolmas ja neljäs haastattelu toteutuivat päiväkotien kahvihuoneissa. Tila oli varattu haastattelua varten vain meidän käyttöömmek, jolloin haastattelut saatiin tehtyä ilman häiriötekijöitä. Viides haastattelu tehtiin ryhmätilan erillisessä huoneessa. Sisällä oli samanaikaisesti lapsia, joten heidän äänensä kuuluivat huoneeseen, jossa haastattelu tehtiin, mutta äänet eivät kuitenkaan häirinneet opettajan tai meidän keskittymistämme. Kuudes haastattelu toteutui lastentarhanopettajan kotona, missä oli täysi rauha ja hiljaisuus keskittyä vain haastattelun tekoon. Olimme varanneet jokaista haastattelua varten noin tunnin, joka riitti kaikkia haastatteluita varten hyvin. Haastatteluiden lopussa oli vielä aikaa käydä jokaisen opettajan kanssa läpi, miten haastattelu oli heidän mielestään sujunut ja miltä se oli heistä tuntunut. Olimme varanneet aikaa myös mahdollisille loppukeskusteluille ja haastatteluista mahdollisesti esille nousseille kysymyksille.

Opinnäytetyömme kohderyhmänä oli Itä-Helsingin alueelle sijoittuvat päiväkodit, niissä työskentelevät lastentarhanopettajat sekä varhaiskasvatuksen kasvatus- ja hoitohenkilöstö. Alueet, joihin teimme haastattelututkimukset, olivat Merirastila, Kallahti, Aurinkolahti, Vanha Vuosaari ja Länsi-Herttoniemi. Olimme saaneet jokaisen alueen päiväkodista yhden lastentarhanopettajan haastateltavaksi, ja teimme heille jokaiselle tutkimuksellisen teemahaastattelun varhaiskasvatuksellisesta tuesta. Tarkoituksenamme oli haastattelun avulla selvittää lastentarhanopettajien ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä varhaiskasvatuksellisesta tuesta. Olimme suunnitelleet haastattelukysymykset siten, että saisimme mahdollisimman paljon ja monipuolista tietoa lastentarhanopettajilta. Haastattelutilanteissa käytimme tukena nauhuria, jonka avulla pystyimme litteroimaan ja analysoimaan jokaisen haastattelun.

10 Tutkimuksen eettisyys

Opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimuseettinen lautakunta on suomalaisen tiedeyhteisön kanssa yhteistyössä laatinut ohjeet, jotka käsittelevät hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon erilaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä, eli tutkimus on toteutettava hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tutkimus voi ainoastaan olla luotettava, eettisesti hyväksyttävä ja tulokset uskottavia, jos tutkimus on tehty hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti ohjeiden soveltaminen on osa tutkijayhteisön itsesääntelyä. Tutkimuseetiikan mukaisesti hyvä tieteellinen käytäntö on myös osa tutkimusorganisaatioiden laatujärjestelmää. Tutkimusetii-

kan näkökulmasta katsoen hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia ovat: Tutkimuksessa on noudatettava monia toimintatapoja, jotka noudattavat rehellisyyttä, tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta tutkimustyössä, esittämisessä ja tulosten arvioinnissa. Tutkimuksessa on sovellettava eettisesti hyvien käytäntöjen mukaisia tiedonhankintoja, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimusetiikan mukaisesti tutkimukselle on hankittava tutkimuslupa ja mahdollisesti eettinen ennakoarviointi on hankittava. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimuksesta sovitaan ennen tutkimuksen aloittamista kaikkien osapuolien kanssa niin vastuullisen tutkijan kanssa kuin työnantajankin kanssa. Velvollisuudet, oikeudet, vastuut, tekijyyttä koskevat periaatteet, käyttöoikeuksia koskevat kysymykset ja aineistojen säilyttäminen koskevat kaikkia tutkimuksen osapuolia. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012, 6)

Ennen varsinaisen tutkimuksen aloittamista haimme Helsingin kaupungilta tutkimusluvan opinnäytetyöllemme. Opinnäytetyöhömmä liittyi päiväkotien sisäisiä, salassa pidettäviä ja haastateltavien tunnistamiseen liittyviä asioita, joten meillä oli salassapitovelvollisuus. Haastateltavat pysyivät opinnäytetyössämme nimettöminä, eikä heitä ollut tarkoitus mielipiteiden perusteella leimata tai tunnistaa. Haastatteluiden jälkeen poistimme haastattelut ja opinnäytetyön valmistumisen jälkeen hävitämme kaikki käytetyt materiaalit, kuten tallenteet haastatteluista ja mahdolliset muistiinpanot. Infopakettissa esiintyvät asiat ovat sellaisia, joita voimme julkisesti esittää.

11 Tutkimustulokset

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miten varhaiskasvattajat määrittelevät varhaiskasvatuksellisen tuen ja miten he kokevat tuen toteutuvan varhaiskasvatuksessa. Viisi haastateltavaa kuudesta osasi määritellä varhaiskasvatuksellisen tuen osaksi lasten tukijärjestelmää.

11.1 Tuen kolmiportaisuus

Varhaiskasvatuksellinen tuki on kolmiportaisen tuen keskimäinen porras. Lastentarhanopettajat ovat selkeästi mieltäneet, että varhaiskasvatuksellinen tuki eroaa yleisestä tuesta siten, että siinä on kirjaamisen velvoite. Lastentarhanopettajien mielestä varhaiskasvatuksellinen tuki on suunnitelmallista tukea, joka kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja kiertäväerityislastentarhanopettaja tilastoi varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevat lapset Helsingin kaupungin Effica-järjestelmään. Opettajien mielestä on tärkeää, että päiväkodin esimies on tietoinen jokaisesta varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevasta lapsesta ja näille suunnitelluista tukitoimista. Esimiehen lisäksi koko kasvatustiimin tulee tietää lapsen tukitoimista. Tiimin tulee nimetä lapselle vastuaikuinen, jonka tehtävänä on huolehtia, että kirjatut tuki-

toimet myös toteutetaan. Jos vastuuaikuinen on lastenhoitaja, niin lastentarhaopettajalla on kuitenkin päävastuu tukitoimien toteuttamisesta.

Kaikki kirjatut dokumentit saatetaan aina myös vanhempien tietoon. Lastentarhanopettajat näkivät varhaiskasvatuksellisen tuen etuna sen, ettei tuen toteuttaminen vaadi erillisen diagnoosin tekemistä, vaan tukea voidaan lähteä toteuttamaan heti. Heidän mielestään varhaiskasvatuksellinen tuki on matalan kynnyksen puuttumista ja, eikä lapsen tuen tarpeiden tarvitse olla erityisen suuria. Lastentarhanopettajille oli selvää, että kolmiportainen malli tarkoittaa sitä, että ensimmäinen porrastus on yleinen tuki, toinen porrastus varhaiskasvatuksellinen tuki ja kolmas on erityinen tuki. Opettajat pitivät tärkeänä, että lasten erityistarpeet havaitaan mahdollisimman varhain. Opettajat olivat kokeneet, että onnistunut varhaiskasvatuksellinen tuki voi ehkäistä erityistuen tarpeen.

Lastentarhanopettajien haastatteluista nostettuja sitaatteja:

”Se menee siinä järjestyksessä että yleinen tuki, varhaiskasvatuksellinen tuki ja rakenteelliset tuet eli erityistuen päätökset.”

”Varhaiskasvatukselliseen tukeen voidaan pureutua saman tien niinku noissa muissakin tuissa, että eihän noissa tarvitse odottaa mitään diagnooseja tai muita, mutta kuitenkin esimerkiksi tää paperityöskentely on paljon kevyempää tässä mallissa.”

11.2 Lapsen yksilöllinen huomioiminen

Varhaiskasvatuksellinen tuki on lapsen yksilöllinen tukimuoto. Lastentarhanopettajat korostavat, että varhaiskasvatuksellinen tuki tarkoittaa yksilöllisiä toimenpiteitä kullekin lapselle. Varhaiskasvatuksellista tukea ei siis toteuteta ennalta suunnitellun tietyn kaavan mukaisesti, vaan se perustuu jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja niihin erikseen suunnattuihin toimenpiteisiin. Tämä tukimuoto eroaa yleisestä tuesta siinä, että kaikki tukitoimenpiteet kirjataan huolellisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Jotta yksilöllinen tuki on mahdollista, niin kasvatushenkilöstön on tunnettava lasten kehitysvaiheet. Heidän on osattava erottaa, milloin lapsi kehittyy omaan yksilölliseen tahtiinsa, vaikka se onkin hieman keskimääräistä hitaampaa, niin se on kuitenkin aivan normaalia kyseisen lapsen kohdalla. Kasvatushenkilöstön tulee kuitenkin tunnistaa riittävän varhain ne lapset, joiden kehityksessä on viivettä, jotta näille lapsille voidaan aloittaa tukitoimet mahdollisimman nopeasti. Haastateltavien opettajien mielestä on tärkeä nähdä myös lapsen vahvuudet, koska jokainen lapsi kehittyy omaan yksilölliseen tahtiinsa. Kasvatushenkilöstön on siksi tunnettava oman ryhmänsä lapset hyvin, jotta he pystyvät tunnistamaan varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevat lapset. Yksilölliset tukimuodot tarkoittavat esimerkiksi jollekin lapselle laadittua tarkkaa etukäteissuunnittelua,

joka koskee esimerkiksi lapsen paikkaa aamupiirissä tai lepohetkellä. Toiselle lapselle tukimuoto voi taas olla päivärytmin selkeyttämistä tukikuvien avulla.

”Vaka tuki on suunnitelmallista, siihen tarvitsee paneutua, sitä tarvitsee mietiskellä, se vaatii aikuiselta sitoutumista, mielikuvitusta ja oivalluksia ja pitää osata olla herkkänä näkemään lapsi omana persoonana ja tilannetajua. Työ on yleensä vaativaa, mutta jos onnistutaan niin se on hedelmällistä.”

”Varhaiskasvatuksellisissa tukitoimissa pitää kuitenkin muistaa, ne vahvuudet, jota lapsella on eikä vain miettiä lasta semmoisena tuen tarpeen kautta.”

11.3 Lastentarhanopettajien perustyö

Varhaiskasvatuksellinen tuki on yhtä kuin lastentarhanopettajan perustyö. Neljä kuudesta haastattelusta lastentarhanopettajasta koki, että varhaiskasvatuksellinen tuki ei eroa lastentarhanopettajan perustyöstä mitenkään. Tuki edellyttää kirjaamista, mutta kaikki kirjaukset tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa ei siis tehdä erillistä kuntoutussuunnitelmaa. Kaikki tukitoimenpiteet tapahtuvat lapsen päiväkotiarjessa, tuttujen kasvattajien tekeminä. Varhaiskasvatuksellinen tuki ei myöskään vaadi erillisiä taloudellisia resursseja, vaan tukea annetaan päiväkodin normaalina toimintana. Lastentarhanopettajien mielestään perustyö tarkoittaa lasten yksilöllistä huomioimista, lapsen eri kehitysvaiheiden tuntemista ja monipuolista toiminnan järjestämistä, johon kuuluu asioiden kirjaaminen. Joillekin lastentarhanopettajille varhaiskasvatuksellinen tuki merkitsi kuitenkin ylimääräistä paperityötä. Tässä kohtaa opettajien vastaukset poikkesivat toisistaan, koska toisten opettajien mielestä varhaiskasvatuksellisesta tuesta ei koitunut ylimääräistä työtä.

Lastentarhanopettajan perustyö pitää sisällään toiminnan suunnittelun, jota myös varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää. Perustyö pitää sisällään myös oppimisympäristön muokkaamisen, yhteistyön kasvatusiimin ja lasten vanhempien kanssa. Opettajan tulee huomioida lapset yksilöllisesti ottaen huomioon lasten oppimistyylit ja kehitystasot. Lastentarhanopettajan perustyö edellyttää opettajan oman ammatti-identiteetin selkeyttä. Tätä edellyttää myös varhaiskasvatuksellisen tuen antaminen. Kasvattajan tulee kyetä olemaan aikuinen, joka asettaa lapsille selkeät rajat, mutta suhtautuu lapsiin kuitenkin lämmöllä ja empaattisuudella.

”Varhaiskasvatuksellinen tuki päivähoidossa on osa varhaiskasvatuksen ja lastentarhanopettajan perustehtävää. Mä nään sen siten, kaikki lapset tarvitsevat tukea jossain vaiheessa enemmän tai vähemmän.”

”No siis mun mielestä vaaditaan niinku perusopettajan taitoja, ihan ryhmähallintataidoista lähtien ja sit tietenki valtavasti tietoa lapsen kehityksestä ja kaikista luonneeroista ja temperamenttieroista, persoonallisuuseroista ja eri oppimistyyleistä.”

11.4 Varhaiskasvatuksellisen tuen perusta on kasvatuskumppanuus

Haastateltavat lastentarhanopettajat nostivat seuraavat asiat esille kysyttäessä, miten varhaiskasvatuksellinen tuki toteutuu heidän työssään.

Lastentarhanopettajat korostavat vastauksissaan, että varhaiskasvatuksellinen tuki on vanhempien ja kasvatusyhteisön kanssa tehtävää kasvatuskumppanuutta. Varhaiskasvatuksellinen tuki on avointa, luottamuksellista ja aktiivista yhteistyötä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa on tärkeää, että sekä vanhempien että kasvatushenkilöstön havaintojen pohjalta on todennettu lapsen tuen tarpeet. Havaintojen pohjalta muodostetaan yhteinen visio ja tavoitteet käytännön toimenpiteistä. Kaikki opettajat korostivat vastauksissaan kasvatuskumppanuuden merkitystä ja vanhempien mukaan ottamista lapsen tukitoimia mietittäessä ja toteutettaessa. Opettajat korostavat vastauksissaan, että on ensiarvoisen tärkeää, että yhteistyö vanhempien kanssa toimii saumattomasti. Tämä tarkoittaa sitä, että suhteet vanhempiin ovat avoimet ja luottamukselliset. Lapsen ongelmista puhuttaessa opettajat korostivat hienotunteisuutta. Opettajien mielestä lapsesta pitää olla päivittäin kerrottavana myös hyviä ja positiivisia asioita. Lapsen vaikeuksista tulee puhua rehellisesti, mutta hienovaraisesti.

”No tietysti se tapa millä, sit vanhemmille ruvetaan keskustelemaan asioist, niin se on varmaan aika tärkeä, ettei niinku rupee töksäyttää ja sanoo, et kauhee ku teijän lapsi on niinku tämmönen ja mitä nyt ja eikä rupee syyttämään ketään, vaan yrittää sillain rakentavasti ja vähän sillain hienovaraisesti ehkä puhua, mut kyl mä, et mul on ainaski se tapa, et mä haluan kuiteski puhuu asioista niinku sillai ku ne on, eikä rupee hienostelevaan että, jos lapsi nyt vaikka, jos sanotaan et se vaikka koko ajan käyttäytyy huonosti, et kyl mä niinku siitä vanhemmille puhun, mut en tietystikään sillain, et ku teijän lapsi aina tekee näin, vaan yritän jutella sillain vähän pehmeemmin ja näin, mut asia asiana ja en syytä vanhempia, enkä näin ja sit totta kai kerron myös aina niistä mukavistakin asioista”

Lastentarhanopettajien mielestä varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttaminen on silloin erityisen haasteellista, kun vanhemmat eivät halua tehdä yhteistyötä, eivätkä näe, että lapsella on ylipäättään tuen tarvetta. Tämä vaatii kasvatushenkilöstöltä diplomatiaa ja sitkeyttä, jotta vanhemmat saadaan ymmärtämään, että lasta ei tulla mitenkään leimaamaan. Tukitoimet voidaan tehdä siten, etteivät ne välity muille lapsille. Tällöin vanhemmille korostetaan myös

sitä, että lapselle ei tehdä diagnoosia eikä lapsen varhaiskasvatuksellinen tukeminen vaadi ulkopuolisia yhteistyötahoja. Opettajat kokivat, että viime aikoina ongelmalliseksi on muodostunut kasvatuskumppanuus maahanmuuttajavanhempien kanssa. Yhteisen kielen puuttuminen tuo vaikeudet kaikkeen kommunikaatioon, ja tulkkien saaminen on osoittautunut yhä vaikeammaksi. Varhaiskasvatuksellisen tuen kannalta on vielä erityisen vaikeaa se, että tulkki ei välttämättä osakaan kääntää asioita siten, että vanhemmat ymmärtäisivät, mistä on kyse.

11.5 Pienryhmätoiminnan merkitys

Opettajien mielestä pienryhmätoiminta on varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Kun toiminta tapahtuu pienessä ryhmässä, niin aikuinen kykenee kiinnittämään enemmän huomiota varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevaan lapseen. Opettajat kertoivat, että heti syksyn alussa tiimissä mietitään, millaisia pienryhmiä kannattaa muodostaa. Pienryhmiin jakaminen voi perustua joko lasten ikään tai heidän kehitys- tai taitotasoonsa. Osa opettajista korosti, että he toteuttavat toimintaa jatkuvasti pienryhmissä tai ryhmä on ainakin jaettu puoliksi. Päiväkodin retket toteutetaan myös usein pienryhmissä. Isompien yli 3-vuotiaiden lasten pienryhmässä on yleensä seitsemän lasta ja alle 3-vuotiaiden lasten pienryhmässä neljä lasta. Esiopetusikäisten lasten pienryhmästä vastaa aina opettaja, jolla on esiopetus pätevyys. Pienryhmätoiminnasta on opettajien mukaan paljon hyötyä, ja lasten jakaminen pienempiin ryhmiin helpottaa varhaiskasvatuksellisen tuen järjestämistä niitä tarvitseville lapsille. Pienryhmissä lasten on helpompi keskittyä, lasten havainnointi helpottuu ja lasten kehittymistä voidaan paremmin arvioida. Kolme opettajista korosti, että varsinkin ryhmissä, joissa on paljon maahanmuuttajalapsia, on lasten jakaminen pienryhmiin aivan välttämätöntä. Heidän mukaansa on ollut hyvä jakaa lapset ryhmiin siten, että jako tukee parhaalla mahdollisella tavalla lasten kielen kehitystä. Lapsen tuen kannalta hyvä pienryhmätoiminta vaatii, että oppimisympäristö on mietitty etukäteen, ja että lasta ohjataan toiminnan yhteydessä niin sanotusti vaivihkaa. Laadukas pienryhmätoiminta vahvistaa osaltaan lapsen itsetuntoa ja hänen suoriutumistaan arjen toiminnoista.

”Tietysti tässä työssä pitää miettiä sitä, että jos lapsi tarvitsee tämmöstä enemmän varhaiskasvatuksellista tukea, niin tota niin erilaisia keinoja, miten sitä lasta voi niinku auttaa ja kyl mä niinku aattelin jotain tämmöstä pienryhmätoimintaa, mikä vois varmaan niinku olla hyvä.”

11.6 Tiimityön merkitys

Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää tiimityötä ja vastuuhenkilön nimeämistä lapselle. Opettajat näkivät tärkeänä sen, että koko kasvattajayhteisö ja vanhemmat ovat yksityiskohdaisesti sopineet käytännön asioista, kuten esimerkiksi lapsen aamupiiri- tai ruokailupaikasta.

Vanhempien on siis tiedettävä perusteet, miksi hänen lapsensa esimerkiksi istuu aina juuri tietyssä paikassa ruokailussa. Opettajien vastauksista kävi ilmi, että toimiva tiimityö on myös varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamisen perusta. Kasvatustiimin tulee heti toimintakauden alussa sopia yhteiset toiminnan tavoitteet ja toimintatavat, jotta koko tiimi toimii lasten kanssa johdonmukaisesti. Opettajat korostivat, että tiimin tulee sopia työtehtävistä, jotta kukin kasvattaja tietää oman tehtävänsä ja paikkansa kussakin päivän tilanteessa. Opettajat painottivat myös dialogia ja kasvatushenkilöstön vastuuta yhteistyöstä. Lastentarhanopettajien mielestä on hyvä, että tiimissä on työkokemukseltaan ja koulutukseltaan erilaisia työntekijöitä. Opettaja, jolla on jo pitkäaikainen työkokemus, tuo tiimiin oman vankan osaamisensa, kun taas vastavalmistuneella työntekijällä saattaa olla uusia teoreettisia tietoja. Tiimien jatkuva vaihtuminen koettiin haasteeksi, koska uuden tiimin ryhmäytyminen ja yhteisten näkemysten syntyminen vie aina oman aikansa. Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää sitä, että tiimin jäsenet luottavat toisiinsa ja ovat toistensa kollegiaalisena tukena.

Opettajien mielestä on tärkeää nimetä lapselle vastuuhenkilö, joka vastaa varhaiskasvatuksellisen tuen toimenpiteistä, kirjaamisesta ja keskusteluista vanhempien kanssa. Opettajat korostivat, että päiväkodin tulee luoda vanhempiin hyvä ja luottamuksellinen suhde. Monien vanhempien kanssa tämä onnistuu helposti ja silloin myös lapsen varhaiskasvatuksellisen tuen aloittaminen on joustavaa. Osalle vanhemmista lapsen tuen tarve tulee yllätyksenä tai heidän on vaikeaa hyväksyä asiaa. Siksi on tärkeää, että lapsen asioita hoitaa yksi kasvattaja, johon vanhemmat voisivat luottaa. Jotta varhaiskasvatuksellinen tuki voi toteutua, vaatii se päiväkodin kasvatushenkilöstöltä vankkaa varhaiskasvatuksellista osaamista. Päiväkodeissa on moniammatillinen työyhteisö ja työntekijöillä on siis erilaiset koulutustaustat. Varhaiskasvatuksellista tukea voivat antaa myös lastenhoitajat, mutta tuen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa aina lastentarhanopettaja.

”Mut sit meillä on kyllä silleen, että meillä on se, että lapsella on tavallaan vastuu-aikainen, joka sitte huolehtii tavallaan et me tehdää, niinku on sovittu ja huolehtii vanhempien kanssa keskusteluista enemmän, jokainen keskustelee arjessa, mutta silleen että kaikki on niinku tietosia asioista.”

”Kylhän sitä tiimityötä tarvitaan, yhdessä selvitetään ja sovitaan asioista.”

11.7 Varhaiskasvatuksellisen tuki ja yhteistyötahot

Lastentarhanopettajat lähtivät siitä, että varhaiskasvatuksellinen tuki ei vaadi välttämättä ulkopuolisia yhteistyötahoja, koska lapselle ei tarvitse tehdä diagnoosia. He pitivät kaiken perustana yhteistyötä lasten vanhempien kanssa. Viisi opettajaa kuudesta mainitsi, että yksi tärkeimmistä yhteistyökumppaneista on kiertävä erityislastentarhanopettaja. Kiertävän eri-

tyislastentarhanopettajan velvollisuus on tilastoida kaikki varhaiskasvatuksellista tukea saavat lapset Effica-järjestelmään. Haastateltavien lastentarhanopettajien mielestä heidän omaan työhönsä on ollut saatavilla apua eri tavalla eri yksiköissä. Suurin osa opettajista koki saavansa varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamiseen tukea ja apua seuraavilta ulkopuolisilta yhteistyötahoilta, kuten suomi toisena kielenä -opettajilta, puheterapeuteilta ja neuvolasta. Yks opettaja ei kaivannut ulkopuolista tukiverkostoa, vaan hänelle riittivät kasvatusyhteisön, esimiehen ja vanhempien tuki. Yksi opettajista koki, ettei hän ole varsinaisesti saanut tukea omaan työhönsä miltään ulkopuoliselta yhteistyötaholta. Hänen mukaansa varhaiskasvatukselliset tukitoimet tulivat yllättäen käytäntöön ja tuen merkitys, yhteistyö vanhempien kanssa ja tukitoimien kirjaaminen tuli itse ymmärtää. Opettajien mielestä oli tärkeää tehdä yhteistyötä oman kasvatushenkilöstön ja esimiehen kanssa. Opettajat mainitsivat, että ei riitä, että esimies tietää yksikkönsä kaikki varhaiskasvatuksellista tukea saavat lapset, vaan hänen täytyy olla lukenut lapsista kirjatut asiat ja hänen täytyy tietää, mitä tukitoimenpiteitä lapsille on suunniteltu ja toteutettu. Varhaiskasvatuksellinen tuki ei vaadi lastentarhanopettajien mielestä ylimääräisiä taloudellisia resursseja.

”Itelleen just koen, et isoin apua on ollu keltosta ja kun meillä nyt vielä on semmonen jalkautuva kelto, jonka voi kutsua ja jolle voi lähettää sähköpostia ja soittaa ja sopia tapaamisen ja ehkä just sellanen niinku, et ite koen, että se on vanhemmilleki semmonen viesti se, et olen kelton kanssa jutellu.”

”No ei se välttämättä tarvii, kun sen oman tiimin ja vanhemmat, päiväkodinjohtaja on tietysti siinä, että kyllähän hänen tulee olla tietonen näistä.”

11.8 Lastentarhanopettajien pedagoginen osaaminen

Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää hoito- ja kasvatushenkilöstön pedagogista osaamista. Lastentarhanopettajat pitivät erityisen tärkeänä, että kasvattajat tuntevat lapsuuden eri kehitysvaiheet. Kasvattajien on kyettävä havaitsemaan lasten yksilöllinen kehittyminen ja sen variaatiot. Haastatteluissa opettajat painottivat tiimityön tärkeyttä ja tiimin yhteisiä pelisääntöjä. Opettajien mielestä, kasvattajien tulee havainnoida ja dokumentoida lapsen kehitystä ja kasvua, jotta lapsen erityistarpeet voidaan havaita riittävän aikaisessa vaiheessa. Lapsen osallisuus ja kasvatushenkilöstön asenne ja yhteinen visio toiminnasta nousivat tärkeään asemaan. Opettajat korostavat sitä, että on ensin tärkeää tutustua ryhmän jokaiseen yksilöön, jotta heidän joukostaan voidaan havaita ne lapset, jotka tarvitsevat varhaiskasvatuksellista tukea.

Ryhmien koko huolestutti opettajia ja he mainitsivat, että toiminnan toteuttaminen oli erityisen haastavaa niin sanotuissa kasvatetuissa ryhmissä, joissa lasten lukumäärä on yli 3-

vuotiailla 21 lapsen sijaan 28 tai alle 3-vuotiailla 12 lapsen sijaan 16. Vaikka kasvatushenkilöstön määräkin oli tällöin suurempi, niin pedagogisten ratkaisujen toteuttaminen oli hyvin hankalaa näin suuressa lapsiryhmässä. Varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttaminen tällaisessa ryhmässä on lähes mahdotonta. Lastentarhanopettajat nostivat kasvattajien sitoutumisen ja aidon läsnäolon toiminnan kulmakiviksi. Kasvattajilta vaaditaan myös taitoa suunnitella toimintaa siten, että se ei pyöri vain varhaiskasvatuksellista tukea vaativien lasten ehdoilla, vaan kaikki ryhmän lapset huomioidaan ja heille järjestetään heidän kehitystasonsa vaativaa toimintaa. Opettajat korostivat myös oppimisympäristön muokkaamista sellaiseksi, että se huomioi koko ryhmän lapset ja mahdollistaa myös varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamisen. Opettajien mielestä onnistunut pedagogiikka ja varhaiskasvatuksellinen tuki vaativat säännöllistä toiminnan arviointia. Tämä edellyttää, että ryhmässä on selkeä työnjako ja struktuuri.

”Mä en tiedä voiks erotella niinku pedagogiseks osaamiseks läsnäolon, mutta se on mun mielestä semmonen, mitä ehtottomasti ennen kaikkea niinku vaaditaan. Sitä läsnäoloa ja sitoutumista, koska kaikki lapset sitä tarvii, mut jälleen kerran, mitä enemmän sulla on erityistarpeita, ni sitä sitoutuneempaa ja läsnä olevampaa tota hoitoo, kasvatusta ja opetusta laps tarvii ja siis läsnäoloa tarvii ihan jokainen, että sen heti näkee päiväkodissa, jos tulee semmonen olo, et henkilökunta hääää ikäänku jollain muulla tasolla, ku läsnäolon tasolla, ni sit se kyl välitty lapsille ja vanhemmille ja työtovereille.”

12 Johtopäätökset

Kaskelan ja Kronqvistin (2007, 23) mukaan varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää aktiivista ja läheistä yhteistyötä lasten vanhempien kanssa. Jotta kasvatuskumppanuus voisi syntyä vanhempien ja kasvatushenkilöstön välille, pitää vanhempien voida luottaa lapsensa kasvattajiin. Luottamus syntyy vain siten, että vanhemmat ja kasvatushenkilöstö tuntevat toisensa riittävästi hyvin ja että he ovat keskustelleet ja laatineet yhdessä tavoitteet ja suunnitelman lapsen tukitoimista. Tällainen luottamuksellinen suhde ei synny hetkessä ja siksi henkilökunnan pysyvyys ja sitoutuneisuus on ensiarvoisen tärkeää kasvatustyössä. Lapsen vaikeudet ja erityisen tuen tarve on monelle vanhemmalle hyvin vaikea asia ja siksi kasvatushenkilöstön pitää osata hienovaraisesti mutta kuitenkin rehellisesti kertoa huolesta, joka lapsen kehityksestä on herännyt. Haastateltavat lastentarhanopettajat korostivat vastauksissaan, että vanhempien kanssa tehtävä kasvatuskumppanuus on varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamisen perusta. Opettajien vastauksista nousi esille teorian (Kaskelan ja Kronqvistin 2007, 23.) tavoitin luottamuksellisen ja avoimen suhteen luominen lasten vanhempiin. Avoin ja luottamuksellinen suhde takaa sen, että kasvattajat pystyvät puhumaan vanhempien kanssa vaikeistakin asioista.

Erikssonin ja Arnkilin (2005, 28) mukaan huolen puheeksi ottaminen on olennainen osa päivähoidon varhaista puuttumista. Huoli lapsesta ilmaisee sen, että kasvattaja ennakoii lapsen asi-

oiden menevän huonompaan suuntaan, ellei niihin puututa. Kasvattajan omakohtainen huoli onkin tarkka mittari, mutta toisaalta se ei anna aivan yksiselitteisiä lukemia. Kasvattajan on kuitenkin tärkeä luottaa omiin ajatuksiin ja huoleensa. Keskeistä huolen puheeksi ottamisessa onkin se, että kasvattaja tarttuu omaan huoleensa ja ottaa sen esille lapsen vanhempien kanssa. Lastentarhanopettajat korostavat vastauksissaan tapaa, jolla huoli tulisi ottaa vanhempien kanssa puheeksi. Huolesta tulisi keskustella hienovaraisesti ja ketään syyttämättä, mutta kuitenkin mahdollisimman avoimesti ja suoraan. Kasvattajat korostivat teorian (Eriksson & Arnkil 2005, 28.) tavoin, että lastentarhanopettajien tulisi luottaa omaan ammattitaitoonsa ja kykyynsä havainnoida lasta. Arjessa kasvattajat joutuvat kohtaamaan vanhempia, jotka eivät hyväksy sitä, että heidän lapsensa tarvitsee tukea. Kasvattajilta vaaditaan tällöin sitkeyttä ja diplomatiaa, jotta he saavat lapsen vanhemmat ymmärtämään, että tuesta on lapsen kehitykselle suuri hyöty, eikä tuki leimaa lasta. Lapsen tuen tarve ei johdu siitä, että vanhemmat olisivat epäonnistuneet oman lapsensa kasvatuksessa.

Järvisen ym.:n (2009, 96.) mukaan päivähoito voi käyttää hyödykseen useita erilaisia yhteistyötahoja. Nämä ulkopuoliset yhteistyötahot muodostavat laajan moniammatillisen verkoston, josta löytyy tukea ja apua monenlaisiin pulmiin ja vaikeuksiin. Haastateltavat lastentarhanopettajat korostivat omissa vastauksissaan, ettei varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamiseen välttämättä tarvita ulkopuolisia yhteistyökumppaneita. Heidän mielestään varhaiskasvatuksellinen tuki on kevyttä ja sitä helppo lähteä toteuttamaan lapsille heti. Opettajien vastauksista voi kuitenkin päätellä, että heille kaikille oli selvää, mistä he tarvittaessa saisivat apua ja tukea, mikäli sellaista tarvitsisivat. Suurin osa lastentarhanopettajista koki saaneensa kiertävältä erityislastentarhanopettajalta apua varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamiseen.

Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen (2001, 26) mukaan yleinen tuki on kasvatuksellista, pedagogista ja hoidollista tukea lapselle. Jokaisen lapsen tarvitsema yleinen tuki varmistetaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa lapsen yleinen tuki luo perustan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudelle. Huhtasen (2004, 13) teoksen mukaan erityisessä tuessa lapsen tuen tarve näkyy päivittäisessä toiminnassa. Erityisen tuen piiriin kuuluvia pulmia ovat esimerkiksi sosiaalisemotionaaliset vaikeudet, kielellisen kehityksen häiriöt, viivästynyt kehitys ja krooninen sairaus. Haastatelluille lastentarhanopettajille oli selvää, että varhaiskasvatuksellinen tuki eroaa yleisestä tuesta siten, että siinä on kirjaamisvelvollisuus. Opettajat korostivat teorian (Peltonen 2014) tavoin, että varhaiskasvatuksellista tukea on helppo lähteä toteuttamaan hyvin nopeasti, kun tuen tarve on huomattu. Koska varhaiskasvatuksellinen tuki ei vaadi diagnoosia, niin tukitoimia voidaan tehdä, kun asiat on sovittu lasten vanhempien ja kasvatustiimin kesken. Lastentarhanopettajat korostivat vastauksissaan, että varhaiskasvatuksellisen tuen avulla voidaan mahdollisesti välttää lapsen erityisen tuen tarve.

Kronqvistin ja Kumpulaisen (2011, 45-51) teoksessa puhutaan paljon oppiympäristöstä, sen muokkauksesta ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle. Lastentarhanopettajien vastauksista voidaan nostaa teorian (Kronqvistin & Kumpulaisen 2011, 45-51) tavoin esille, miten tärkeää on miettiä, suunnitella ja muokata oppimisympäristö sellaiseksi, että se tukee lasten oppimista ja kehittymistä. Sekä teoriassa että opettajien vastauksissa korostetaan sitä, että esimerkiksi liikuntasali muokataan sellaiseksi, että se auttaa lapsia keskittymään aina siihen toimintaan, jota ollaan juuri sillä hetkellä toteuttamassa. Varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevat lapset tarvitseva siis opettajien mielestä sellaista oppimisympäristöä, jossa on selkeästi luotu erilaisia leikki-alueita ja jossa on tarkkaan mietitty erilaisten esillä olevien virikkeiden määrä, jotta se helpottaa lasten keskittymistä.

13 Pohdinta

Termistö lasten päivähoidossa on muuttunut viimeisen 15 vuoden kuluessa paljon. Päiväkotityö on varhaiskasvatusta ja työntekijät ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Erityislapsitermi on haluttu poistaa käytöstä, jotta välttyttäisiin lasten leimaamiselta. Erityistä tukea kehitykseensä tarvitsevat lapset integroidaan lapsiryhmiin, koska tavoitteena on, että he voisivat kasvaa ja kehittyä osana niin sanottujen tavallisten lasten ryhmää. Helsingissä erityislasten kasvatusta on haluttu tehostaa ja siksi siellä on otettu käyttöön yleisen ja erityisen tuen lisäksi kolmas vaihtoehto, joka on nimeltään varhaiskasvatuksellinen tuki. Varhaiskasvatuksellisen tuen lanseeraus käynnistyi syksyllä 2013 ja sen jälkeen se otettiin hyvin nopeasti käyttöön. Haastateltujen opettajien vastauksista voi päätellä, että kaikki eivät olleet saaneet riittävästi tietoa ja perehdytystä kyseessä olevaan asiaan. Yhdelle opettajista asia oli täysin vieras, eikä hän ollut kuullutkaan siitä aikaisemmin. Tietous varhaiskasvatuksellisesta tuesta on siis mennyt epätasaisesti eri yksiköihin. Tähän saattaa olla syynä se, että kaikissa päiväkodeissa ei ole erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja niissä kiertävä erityislastentarhanopettajakaan ei käy säännöllisesti.

Tällä hetkellä pätevistä lastentarhanopettajista on suuri pula lähes koko eteläisessä-Suomessa. Monissa päiväkodeissa lastentarhanopettajien tehtäviä hoitavat kouluttamattomat työntekijät. Varhaiskasvatuksellinen tuki pohjautuu kasvatushenkilöstön ja erityisesti lastentarhanopettajan pedagogiselle osaamiselle. Jos lastentarhanopettajan tehtäviä hoitaa epäpätevä työntekijä, niin tällöin varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttaminen on lähes mahdotonta. Lastentarhanopettajien työaikaan kuuluu toiminnan suunnittelua, johon on varattu noin 8 % opettajan työajasta. Varhaiskasvatuksellinen tuki tuo lastentarhanopettajille kirjaamisen velvollisuuden ja se pitäisi pystyä toteuttamaan opettajan työajan puitteissa. Jo tälläkin hetkellä lastentarhanopettajilta kysyttäessä opettajat vastasivat, että heillä ei ole riittävästi aikaa suunnitteluun ja asioiden kirjaamiseen. Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää jatkuvaa kir-

jaamista ja huolenpitoa siitä, että kyseiset tukitoimet toteutuvat sitä tarvitsevien lasten kohdalla.

Suunnitteluajan riittävyys saattaa muodostua todelliseksi ongelmaksi ja se voi jopa estää varhaiskasvatuksellisen tuen onnistumisen joidenkin lasten kohdalla. Tuen toteutuminen vaatii aktiivista yhteistyötä sekä lasten vanhempien että oman kasvattajatiimin kesken. Työntekijöiden vaihtuvuus on nykyisin hyvin suurta. Koska pätevistä työntekijöistä on suuri pula, niin päiväkodit suorastaan kilpailevat keskenään pätevistä lastentarhanopettajista. Tämä aiheuttaa sen, että työntekijät vaihtavat työpaikkaa helpommin ja usein jo kesken toimintavuoden. Tästä taas seuraa se, että lasten pitkäjänteinen havainnointi ja tukitoimenpiteiden seuranta hankaloituu. Työntekijöiden vaihtuvuudella on myös suuri vaikutus kasvatustiimin työskentelyyn, koska tiimin toiminta ja ryhmäytyminen alkaa aina alusta yhdenkin työntekijän vaihtuessa. Kaikki haastattelemamme opettajat korostivat varhaiskasvatuksellisen tuen perustuvan kasvatushenkilöstön osaamiseen, sitoutuneisuuteen, pysyvyyteen ja aitoon läsnäoloon lapsiryhmässä.

Olisimme halunneet, että tutkimuksessamme olisi ollut enemmän haastateltavia, mutta monet lastentarhanopettajat eivät halunneet osallistua tutkimukseemme vedoten päivähoitoon moniin työtehtäviin ja kiireeseen. Olisimme näin saaneet tutkimuksemme kannalta enemmän hyödyllistä materiaalia. Nyt kaikki lastentarhanopettajat, joita haastattelimme, työskentelivät Itä-Helsingissä. Jos olisimme laajentaneet tutkimusaluetta koskemaan koko Helsingin kaupunkia, niin olisimme voineet vertailla tuloksia myös päivähoitoalueittain. Lähetimme haastattelukysymykset etukäteen sähköpostilla. Kaikki haastateltavat eivät olleet lukeneet kysymyksiä, ja siten eivät olleet valmistautuneet haastatteluun. Tämän tutkimuksen tekeminen oli erittäin mielenkiintoista ja mielestämme myös hyödyllistä. Teimme tutkimuksen ohessa infopakettin, joka on tarkoitus jakaa Helsingin alueen päiväkoteihin.

Toteutimme opinnäytetyömme parityönä. Parityöskentelyssä on sekä hyvät että huonot puolensa. Hyvin puolina koimme työmäärän jakamisen ja asioiden yhteisen pohdinnan. Saimme opinnäytetyöllemme toimeksiannon Helsingistä ja kyseinen aihe kiinnosti meitä molempia. Yhteisen ajan löytyminen oli välillä haasteellista. Huomasimme, että kirjoittaminen vei kuitenkin niin paljon aikaa, että työn valmistuminen jäi viime hetkiin. Huomasimme myös, miten tärkeää on olla jatkuvasti yhteydessä opinnäytetyötä ohjaavaan opettajaan, jotta asiat tulee käsiteltyä koulun asettamien vaatimusten edellyttämällä tavalla.

Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena oli lisätä varhaiskasvatuksellisen tuen tietoutta Itä-Helsingissä ja kyseisen alueen päiväkodeissa. Tarkoituksenamme on, että opinnäytetyömme ja infopakettin avulla varhaiskasvatuksellisen tuen-käsite tulee tutuksi. Tavoitteenamme oli myös saada varhaiskasvatuksellinen tuen käsite lujitettua päiväkotien ja lasten arkeen. Olimme asettaneet itsellemme tavoitteeksi, että saamme kokemusta varhaiskasvatuksellisesta tuesta

käsitteenä ja sen merkityksestä ja samalla saamme varmuutta omaan työhömmme varhaiskasvatuksellisen tuen parissa.

Lähteet

Julkaisemattomat lähteet

Peltonen, T. 2013. Vuosaaren kiertäväerityislastentarhanopettaja. Vierailu toimistolla 12.11.2013

Painetut lähteet

Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus.3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Eriksson, E & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Helsinki: Gummerus

Haapamäki, J. 2000. Näkökulmia päivähoiton yhteisöllisyyteen. Teoksessa Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. (toim.) Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi.

Haapamäki, J. 2000. Yhteisön merkitys päivähoitossa. Teoksessa Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. (toim.) Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi.

Heinämäki, Liisa. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa: Erityispäivähoito-lapsen mahdollisuus. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 58. Helsinki: Gummerus.

Heinämäki, L. 2006. Varhaista tukea lapselle- Työvälineenä kehittämisvalikko. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. oppaita 62. Helsinki: Gummerus.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen: Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Finn Lectura.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. 1.painos. Helsinki: Kirjapaja

Kaipio, K. 2000. Mitä yhteisöllisyys on?. Teoksessa Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. (toim.) Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi.

Kaskela, M. & Kronqvist, E-L. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Gummerus.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 63. Helsinki: Gummerus.

Kronqvist, E-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Helsinki: Gummerus.

Sähköiset lähteet

Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus 2011. Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa -järjestämisen periaatteet. Viitattu 17.9.2014.
<http:// espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2011200300-12-4.PDF>

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:2. Viitattu 20.9.2014
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6-b1386a306067/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Helsingin kaupungin varhaiskasvatusvirasto. 2. Uudistettu painos. Oppaita ja työkirjoja 2013. Viitattu 12.11.2014
<http://www.hel.fi/static/vaka/liitteet/ph/Vasu2013.pdf>

Laadullinen tutkimus. 2014. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.9.2014.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadulline-tutkimus>

Oppilashuollon palveluvalikko. 2014. Jyväskylän kaupunki. Viitattu 16.9.2014.
<http://peda.net/veraja/jyvaskyla/oppilashuolto/perustyo/ytesiopetus/eo>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 15.9.2014.
http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L1_2.html

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. Viitattu 17.9.2014.
http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos . 2014. Kasvun kumppanit: Lapsen hyvinvointia kasvattamassa. Huolen vyöhykkeistö. Viitattu 13.9.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/metelmat/verkostodialogiset_metelmat/huolen_vyohykeisto

Vantaan opetuslautakunta 2012. Kasvun ja oppimisen tuen linjaukset Varhaiskasvatuksessa. Työryhmän raportti 4.9.2012, Opetuslautakunta 1.10.2012. Viitattu 13.9.2014.
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/86546_www_varhaiserityiskasvatus_raportti_2012.pdf

Taulukot

Taulukko 1 Tuen kolmiportaisuus	8
Taulukko 2 Huolen vyöhykkeistö	21

Liitteet

Liite 1 Haastattelukysymykset	48
Liite 2 Saatekirje.....	50
Liite 3 Lastentarhanopettajien suostumuslomake	51
Liite 4 Päätös tutkimuslupahakemuksesta.....	53
Liite 5 Infopaketti varhaiskasvatuksellisesta tuesta	54

Liite 1 Haastattelukysymykset

Lastentarhanopettajien Teemahaastattelu

Yleinen osio

1. Mitä varhaiskasvatuksellinen tuki tarkoittaa lastentarhanopettajan työn näkökulmasta?
 - *Mitä mieltä olet varhaiskasvatuksellisesta tuesta?*

Lastentarhanopettajien oma osaaminen ja tiimityö

2. Miten toteutat varhaiskasvatuksellista tukea varhaiskasvatuksessa?
3. Mitä pedagogista osaamista sinulta vaaditaan, jotta pystyt tukemaan lasta päiväkodin arjessa?
 - *Millaista osaamista ryhmän muilta kasvattajilta vaaditaan, jotta varhaiskasvatuksellista tukea pystytään toteuttamaan mahdollisimman monipuolisesti?*
4. Mitä asioita ja seikkoja sinun ja työtiimisi tulisi ottaa huomioon suunnitellessasi ryhmän toimintaa, jossa on varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevia lapsia?

Lapsi ja vanhemmat

5. Mitä varhaiskasvatuksellinen tuki tarkoittaa lapselle?
 - *Miten lapsi hyötyy/mitä saa osakseen varhaiskasvatuksellisesta tuesta?*
6. Miten varhaiskasvatuksellinen tuki eroaa muista lapsille suunnitelluista tuista esimerkiksi erityisestä ja yleisestä tuesta?
7. Miten vanhemman rooli tulee esille ja toteutuu varhaiskasvatuksellisen tuen suhteen?
 - *Miten vanhemmat pystyvät toteuttamaan varhaiskasvatuksellista tukea yhteistyössä päiväkodin kasvattajien kanssa?*

Yhteistyöhön/tahoihin liittyvät kysymykset

8. Mitä yhteistyötahoja kasvattaja tarvitsee lapsen varhaiseen tukemiseen?

9. Miten/mistä saat tarvittaessa työntekijänä tukea varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamiseen päiväkodissa?

Liite 2 Saatekirje

Hei!

Olemme Hyvinkään Laurea-ammattikorkeakoulussa opiskelevaa kaksi viimeisen vuoden sosionomiopiskelijaa. Olemme tekemässä opinnäytetyötä liittyen varhaiskasvatukseen. Aiheenamme on varhaiskasvatuksellinen tuki. Tarkoituksenamme on tutkia käsitettä syvemmin ja tehdä varhaiskasvatuksellisen tuen prosessista infopaketti apuvälineeksi Vuosaaren alueen päiväkodeille ja kiertäville erityislastentarhanopettajille. Keräämme infopakettiin tietoa mm. teosten pohjalta ja haastatteleamalla Vuosaaren alueella työskenteleviä lastentarhanopettajia.

Selvittäisimme haastattelun avulla, mitä näkemyksiä lastentarhanopettajilla on varhaiskasvatuksellisesta tuesta, mitä se heidän mielestään tarkoittaa, minkälainen on lapsen tukemisen prosessi, miten se vaikuttaa heidän toimintaansa, miten se heidän mielestään vaikuttaa lapseen, saavatko he riittävästi tukea ulkopuolisilta tahoilta jne. Tekisimme haastattelun neljään eri päiväkotiin Vuosaaren eri alueille. Alueet olisivat: Vanha Vuosaari (Päiväkoti Keula), Kallalahti (Päiväkoti Myrskyluoto), Aurinkolahti (Päiväkoti Kanava) ja Merirastila (Päiväkoti Katiska). Kiertävä erityislastentarhanopettaja Tiina Peltonen on suositellut kyseisiä päiväkoteja. Olisimme siis kyselleet kiinnostustanne osallistua opinnäytetyöhömmme.

Ystävällisin terveisin,

Ulla Rättö & Hanna-Sofia Saarinen

Liite 3 Lastentarhanopettajien suostumuslomake

Suostumuslomake

Lyhyt kuvaus opinnäytetyöstä

Tutkimme opinnäytetyössämme mitä varhaiskasvatuksellinen tuki ja tuen kolmiportaisuus tarkoittaa. Tarkoituksena on haastatella lastentarhaopettajia Vuosaaren alueelta, neljästä eri päiväkodista. Lastentarhaopettajien haastatteluiden pohjalta teemme infopakettin varhaiskasvatuksellisesta tuesta. Olemme saaneet opinnäytetyöllemme tilauksen Helsingin kaupungilta.

Asiakkaan yhteystiedot

Opinnäytetyössä haastateltavien lastentarhaopettajien yhteystiedot olemme saaneet kiertävältä erityislastentarhaopettajalta, Tiina Peltoselta.

Tietojen suojaaminen, käsittely ja esittäminen

Haastateltavien lastentarhaopettajien tietoja suojataan ja haastatteluista saadut tiedot käsitellään ja esitetään siten, ettei niistä pysty tunnistamaan haastateltavia.

Tulosten raportointi ja julkistaminen

Lastentarhaopettajien antamat haastattelut analysoidaan ja raportoidaan opinnäytetyöhömmme. Otteita haastatteluista käytetään infopaketissa, joka julkaistaan Helsingin kaupungille.

Tutkimusaineiston hävittäminen

Haastatteluiden äänitallenteet poistetaan nauhureista ja opinnäytetyön valmistuttua kaikki käytetty materiaali tuhoetaan.

Oikeus kieltäytyä tutkimuksesta

Lastentarhaopettajilla on oikeus kieltäytyä haastatteluiden antamisesta.

..... /..... 201.....
Paikka ja aika

.....

.....

Opinnäytetyön tekijöiden allekirjoitukset ja nimen selvennys

Liite 4 Päätös tutkimuslupahakemuksesta

Helsingin kaupunki
Varhaiskasvatusvirasto

Helsingin kaupunki
Barnomsorgsverket

TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS

ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND

5

<p>15 PÄÄTÖS BESLUT</p>	<p>☒ 1 Tutkimuslupa myönnetään esitetyssä muodossa. <i>Forskningsstillstånd beviljas enligt framställningen.</i></p> <p>☐ 2 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin: <i>Forskningsstillstånd beviljas på följande villkor:</i></p> <p>☐ 3 Lupa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään varhaiskasvatusviraston tutkimuksen yhteyshenkilön kanssa erikseen sovitussa laajuudessa. Käyttöoikeudet yksilöidään erikseen lomakkeella "Käyttöoikeus ja vaitiolosoitumus" <i>Tillstånd att erhålla data ur sekretessbelagda dokument och personregister beviljas i den omfattning man separat avtalat om med undersökningens kontaktperson på barnomsorgsverket. Åtkomsträttigheterna specificeras skilt på blanketten "Käyttöoikeus ja vaitiolosoitumus"</i></p> <p>☐ 4 Tutkimuslupahakemus hylätään, perustelut: <i>Ansökan om forskningsstillstånd avslås med följande motiveringar:</i></p>
<p>16 PÄÄTÖKSEN- TEKIJÄ BESLUTS- FATTARE</p>	<p>Päätöspäivämäärä <i>Beslutsdatum</i> Päätöksentekijän allekirjoitus, sen selvitys ja virka-asema <i>Beslutsfattarens underskrift, namnförtydligande och tjänsteställning</i></p> <p>4.3.2014</p> <p><i>Hannele Lakkavaara, Kevip</i></p>
<p>17 PÄÄTÖKSEN JAKELU DISTRIBUTION AV BESLUTET</p>	<p>☒ Hakijalle ☐ Yhteyshenkilölle ☐ Muualle, mihin/kenelle</p> <p><i>Till den sökande Till kontaktpersonen Till övriga, vem</i></p> <p>Opinnäytetyön toinen tekijä: Olla Rättö Viijo Sahkasen katu 3H75</p>
<p>18 LIITTEET BILAGOR</p>	<p>Opinnäytetyön tutkimussuunnitelma, Info-kirje päiväkodeille Sopimusasiakirjat</p> <p>01370 Vantaa</p>

Lomake palautetaan Varhaiskasvatusvirastoon osoitteeseen:

- postiosoite: Helsingin kaupunki, Varhaiskasvatusvirasto, Kehittämisen- ja viestintätoimisto, PL 9000, 00099 Helsingin kaupunki

Liite 5 Infopaketti varhaiskasvatuksellisesta tuesta

VARHAISKASVATUKSELLINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Haim Ginott: ”Jos haluat lastesi kehittyvän, anna heidän kuulla mitä kaunista kerrot heistä toisille.”

Varhaiskasvatuksellinen tuki

Varhaiskasvatuksellisilla tukitoimilla tarkoitetaan päiväkodissa suoritettavaa omaa toimintaa, ei erillisessä paikassa tehtävää palvelua. Kyseessä on siis kasvatukselliset keinot, jolla toimintaa ja ympäristöä luodaan siten, että se vastaa paremmin lapsen tarpeisiin. Varhaiskasvatuksellinen tuki on osa lapsen tukijärjestelmää ja se on kolmiportaisen tuen keskimmäinen portas. Varhaiskasvatuksellinen tuki perustuu pääasiallisesti kasvattajan hyvälle perusosaamiselle ja se erottuu pedagogiikasta sen systemaattisella varhaiskasvatuksen suunnittelulla.

Varhaiskasvatukselliset tukitoimet toimivat osaltaan tuen tarvetta ennaltaehkäisevästi. Tukitoimet voivat olla lapsen psyykkisen, fyysisen ja kognitiivisen ympäristön mukauttaminen ja kasvatuskumppanuuden tehostaminen. Varhaiskasvatuksellinen tuki on omalta osaltaan lastentarhanopettajan ja kasvatushenkilöstön perustyötä arjessa. Varhaiskasvatuksellisen tuen voidaan ajatella olevan matalan kynnyksen puuttumista. Kaikki tukitoimenpiteet tapahtuvat lapsen omassa päiväkodissa, tuttujen kasvattajien toimesta. Varhaiskasvatuksellinen tuki ei myöskään vaadi erillisiä taloudellisia resursseja, vaan tuki tapahtuu päiväkodin normaalina toimintana.

Tärkeintä on varhaiskasvatuksellisen tuen muoto, määrä ja laatu. Lapsen tukemisessa kasvattajat pyrkivät puuttumaan ja tunnistamaan riskitekijöitä, jotka haittaavat lapsen hyvinvointia ennaltaehkäisevästi ennen kuin lapsen ongelmat kasvavat isoiksi. Tuki tulisi toteuttaa avoimesti. Tuen arvioinnin ja kirjaamisen pitäisi olla avointa. Jos varhaiskasvatuksellisen tuen prosessi noudattaa näitä kriteerejä, se tukee niin lasta kuin perhettäkin tehokkaimmin ja parhaiten. Varhaiskasvatuksellinen tuki osaltaan edellyttää, että tukea järjestetään lapselle mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman laadukkaasti. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa on tärkeää ilmaista vanhemmalle huoli lapsesta ja hänen pulmistaan. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa arvioidaan vanhempien kanssa yhteistyössä lapsen tuen tarvetta, jonka jälkeen vanhempien kanssa mietitään yhdessä varhaiskasvatukselliset tukitoimet.

Lastentarhanopettajien haastatteluista nostettuja sitaatteja:

”Varhaiskasvatuksellinen tuki on lapsen yksilöllistä huomioimista.”

”Varhaiskasvatuksellinen tuki on osa lastentarhanopettajan perustehtävää. Kaikki lapset tarvitsevat tukea jossain vaiheessa enemmän tai vähemmän.”

”Varhaiskasvatuksellinen tuki on lasten vanhempien kanssa tehtävää kasvatuskumppanuutta, sillä viestitetään vanhemmille, että heidän lasten tarpeet on huomioitu ja lapsen asioihin paneutumista ja hänen auttamista tällaisen varhaisen puuttumisen keinoin.”

Varhaiskasvatuksellisen tuen perusta on kasvatuskumppanuus

Varhaiskasvatuksellinen tuki on avointa, luottamuksellista ja aktiivista yhteistyötä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa on tärkeää, että sekä vanhempien että kasvatushenkilöstön havaintojen pohjalta on todennettu lapsen tuen tarpeet. Havaintojen pohjalta muodostetaan yhteinen visio ja tavoitteet käytännön toimenpiteistä. On ensiarvoisen tärkeää, että yhteistyö vanhempien kanssa toimii saumattomasti. Tämä tarkoittaa sitä, että suhteet vanhempiin ovat avoimet ja luottamukselliset. Puhuttaessa lapsen ongelmista, tulee kasvatushenkilöstön olla hienotunteisia. Lapsesta pitää olla päivittäin kerrottavana myös hyviä ja positiivisia asioita. Lapsen vaikeuksista tulee puhua rehellisesti, mutta hienovaraisesti.

Yhteistyö vanhempien kanssa edellyttää kasvatushenkilöstöltä diplomatiaa ja sitkeyttä, jotta vanhemmat saadaan ymmärtämään, että lasta ei tulla mitenkään leimaamaan. Tukitoimet voidaan toteuttaa siten, etteivät ne välity muille lapsille. Tällöin vanhemmille korostetaan myös sitä, että lapselle ei tehdä diagnoosia, eikä lapsen varhaiskasvatuksellinen tukeminen vaadi välttämättä ulkopuolisia yhteistyötahoja.

Varhaiskasvatuksellinen tuki vaatii jatkuvaa havainnointia

Kasvattajien tulee havainnoida ja dokumentoida lapsen kehitystä ja kasvua, jotta lapsen erityistarpeet voidaan havaita riittävän aikaisessa vaiheessa. Lapsen osallisuus ja kasvatushenkilöstön asenne ja yhteinen visio toiminnasta nousevat merkittävään asemaan. Jotta lapsiryhmästä voidaan havaita varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevat lapset, tulee kasvatushenkilöstön tutustua ryhmän jokaiseen lapseen. Kasvattajan on oltava tietoinen siitä, että lapsen

ongelmat voivat pahentua, jos tilanteeseen ei puututa. Kasvattajan tulee tietää, että mitkä lapsen pulmat vaativat puuttumista ja varhaiskasvatuksellista tukea ja mitkä ovat lapsen yksilölliseen kehitykseen kuuluvia normaaleja haasteita.

”Lastentarhanopettajalla täytyy olla semmoinen kyky havainnoida lasta.”

”Lastentarhanopettajan täytyy pystyä havainnoimaan sitä lasta eri tilanteissa ja samalla tehdä semmoista kartoitusta lapsen taidoista ja kehityksestä.”

Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää kirjaamista

Varhaiskasvatuksellisessa tuessa on aina kirjaamisen velvoite. Kirjaamisen velvoitteella varhaiskasvatuksellinen tuki eroaa yleisestä tuesta. Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen suunnitelmat on kirjattava vanhempien kanssa yhteistyössä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kiertäväerityislastentarhanopettaja tilastoi varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevat lapset. Se, että varhaiskasvatuksellinen tuki tulee aina kirjata, hyödyttää se sekä lasta ja että kasvattaja.

”Kun varhaiskasvatuksellinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, sen pitäisi myös velvoittaa silloin niihin kirjattuihin asioihin.”

Varhaiskasvatuksellisen tuen tärkeimmät yhteistyötahot:

- Varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevan lapsen vanhemmat
- Päiväkodin esimies
- Päiväkodin henkilökunta
- Oma kasvatustiimi
- Kiertäväerityislastentarhanopettaja
- Erityislastentarhanopettaja
- Resurssierityislastentarhanopettaja
- Neuvola
- Suomi toisena kielenä opettajat

Varhaiskasvatuksellinen tuki käytännössä

Varhaiskasvatuksellinen tuki on suunnitelmallista ja kevyttä tukea, joka tapahtuu päiväkodin arjessa. Se pitää sisällään arjen toiminnan suunnittelun. Varhaiskasvatuksellisessa tuessa suunnitellaan lapsen koko päivä yksilöllisesti lapsen taitojen ja kehitystarpeiden kannalta. Varhaiskasvatuksellista tukea ovat mm. kasvattajan ohjaustaidot ja oppimisympäristön muokkaaminen. Varhaiskasvatuksellinen tuki on arjen pieniä asioista kuten esimerkiksi lapsen istumapaikan muuttaminen rauhallisempaan paikkaan, lasten istumajärjestyksen ja leikkipaikkojen miettiminen, kuvien ja elekielen käyttäminen, siirtymätilanteissa toiminnan porrastaminen ja eriyttäminen.

Kasvattajien sitoutuminen ja aito läsnäolo ovat varhaiskasvatuksellisen tuen kulmakiviä. Kasvattajilta vaaditaan myös taitoa suunnitella toimintaa siten, että se ei pyöri vain varhaiskasvatuksellista tukea vaativien lasten ehdoilla, vaan kaikki ryhmän lapset huomioidaan ja heille järjestetään heidän kehitystasonsa vaativaa toimintaa. Oppimisympäristö on muokattava sellaiseksi, että se huomioi koko ryhmän lapset ja mahdollistaa myös varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamisen. Onnistunut pedagogiikka ja varhaiskasvatuksellinen tuki vaativat säännöllistä toiminnan arviointia. Tämä edellyttää, että ryhmässä on selkeä työnjako ja struktuuri.

Pienryhmätoiminta on varhaiskasvatuksellisen tuen toteuttamisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Kun toiminta tapahtuu pienemmällä ryhmällä, niin aikuinen pystyy kiinnittämään enemmän huomiota varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevaan lapseen. Heti syksyn alussa tiimissä mietitään, millaisia pienryhmiä kannattaa muodostaa. Jakaminen voi perustua joko lasten ikään tai heidän kehitys- tai taitotasoonsa. Toimintaa toteutetaan jatkuvasti pienryhmissä tai ryhmä on ainakin jaettu puoliksi. Päiväkodin retket toteutetaan myös usein pienryhmissä. Pienryhmätoiminnasta on paljon hyötyä ja lasten jakaminen pienempiin ryhmiin helpottaa varhaiskasvatuksellisen tuen järjestämistä niitä tarvitseville lapsille. Pienryhmissä lasten on helpompi keskittyä, lasten havainnointi helpottuu ja lasten kehittymistä voidaan paremmin arvioida. Lapsen tuen kannalta hyvä pienryhmätoiminta vaatii, että oppimisympäristö on mietitty etukäteen, ja että lasta ohjataan toiminnan yhteydessä niin sanotusti vaivihkaa. Laadukas pienryhmätoiminta vahvistaa osaltaan lapsen itsetuntoa ja hänen suoriutumistaan arjen toiminnoista.

”Varhaiskasvatuksellisessa tuessa ruvetaan tavallaan heti konkreettisesti miettimään, että mitä voidaan tehdä ja miten voitaisiin auttaa, että miten saataisiin arki järjestymään paremmin lasta palvelevaksi.”

”Varhaiskasvatuksellinen tuki on suunnitelmallista, kevyempää ja nopeata.”

Miten varhaiskasvatuksellinen tuki hyödyttää lasta

Varhaiskasvatuksellinen tuki edellyttää vanhempien ja kasvatushenkilöstön kiinteää ja aktiivista yhteistyötä. Tästä seuraa, että vanhemmilla ja päiväkodilla on yhteiset tavat toimia ja tukea lasta. Lapsen etu on siis se, että häntä ohjataan ja tuetaan johdonmukaisesti ja yhteneväisesti sekä kotona että päivähoidossa. Jotta päiväkodissa voidaan toteuttaa lasta hyödyttävää varhaiskasvatuksellista tukea, edellyttää se kasvatushenkilöstön hyvää yhteistyötä. Kasvatushenkilöstön pitää sopia, käytetäänkö lapsen kommunikaatiossa esimerkiksi kuvia tai tukiviittomia. Koko henkilöstön pitää sitoutua yhteisiin toimintamalleihin, jotta ne toteutuvat johdonmukaisesti lapsen arjessa ja lapsi kykenee hahmottamaan päivän kulun. Kasvattajien tulee myös sopia, miten autetaan lapsia ryhmäytymään ja luomaan kaverisuhteita. Päiväkodissa panostetaan erilaisuuden hyväksymiseen ja ryhmän yhteisöllisyyteen.

Varhaiskasvatuksellinen tuki tarkoittaa monia konkreettisia asioita, joilla tuetaan lapsen itsetuntoa. Näitä ovat esimerkiksi lapsen yksilöllinen huomioiminen ja vaatimustason asettaminen lapsen kehitystasoa vastaavaksi. Kun lapsi saa toiminnassa paljon onnistumisen kokemuksia, hän alkaa uskoa ja luottaa omiin kykyihinsä, hänen omatoimisuutensa lisääntyy ja näin pienillä teoilla voidaan tukea hänen kasvuaan ja kehittymistä. Kun päiväkodin oppimisympäristöä muokataan siten, että huomioidaan varhaiskasvatuksellista tukea tarvitsevat lapset, se toteutetaan siten, että päiväjärjestys ja tilat muokataan lasten tarpeisiin sopiviksi. Pienryhmät muodostetaan sellaisiksi, että kaikki lapset voivat keskittyä toimintaan ja saavat ohjeet oman vastaanottokykynsä mukaisesti. Onnistunut ja riittävän ajoissa aloitettu varhaiskasvatuksellinen tuki saattaa ennaltaehkäistä erityisen tuen tarpeen ja lapsi kehittyy ikätasonsa mukaisesti.

”Varhaiskasvatuksellisissa tukitoimissa pitää kuitenkin muistaa, ne vahvuudet, jota lapsella on eikä vain mieltä lasta semmoisena tuen tarpeen kautta.”

”Se ei ole leimaavaa se varhaiskasvatuksellinen tuki.”

Lähteet

Infopaketin tekijät: Ulla Rättö ja Hanna Saarinen

Heinämäki, L. 2006. Varhaista tukea lapselle- Työvälineenä kehittämisvalikko. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. oppaita 62. Helsinki: Erikoispaino Oy.

Infopaketissa käytettyjen kuvien tekijä: Nina Forsbacka

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. 1.painos. Hämeenlinna: Kirjapaja

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 63. Helsinki: Gummerus Oy

Kronqvist, E-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Peltonen, T. 2013. Vuosaaren kiertäväerityislastentarhanopettaja. Vierailu toimistolla 12.11.2013